

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

ISB
Institutionen för Samhälls- och
Beteendevetenskap

KrAmi - Stöttar, Motiverar och Garanterar

*- En kvalitativ studie av KrAmi deltagares empiriska upplevelser
av verk samma delar i KrAmi programmet*

Författare:
Emma Larsson
Annika Södergren

C-uppsats 10 poäng
BK2890
Sociologi C
Missbrukarvårdsprogrammet
Vårterminen 2007

Handledare:
Kari Jess

Examinator:
Sverre Wide

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit, att undersöka vad som enligt deltagarna har varit det mest betydelsefulla innehållet i KrAmi-programmet. För att få fram det relevanta i klienternas upplevelser av vad som varit verksamt i KrAmi valde vi att använda oss av Grundad teori. Valet av Grundad teori föll sig naturligt då vi inte ville använda oss av hypoteser eller frågeställningar i studiens inledande skede, då dessa kan anses styra datainsamlingen. Genom tio kvalitativa intervjuer med deltagare har de tre beståndsdelarna stöd, motivation och gör sitt jobb framträtt som de mest centrala för att uppnå ett lyckat resultat. Med dessa tre begrepp har vi valt att knyta an till det sociologiska begreppet KASAM, det vill säga känsla av sammanhang. Det man kan utläsa av undersökningens resultat är att deltagarna genom KrAmi-programmet får vägledning i att finna en meningsfullhet i livet. De människor som har en hög känsla av meningsfullhet ser inte tråkiga och olyckliga händelser som glädjefulla, men de har större möjlighet att söka en mening med händelsen och finna en lösning för att komma vidare i livet

Nyckelord: grundad teori, stöd, motivation, gör sitt jobb och KASAM.

Innehåll

1. Inledning	4
1.1. Syfte	6
1.2. Arbetshypoteser	6
1.3. Avgränsningar	6
2. Bakgrund	7
2.1. KrAmi-programmet	7
2.2. KrAmi-deltagaren	8
2.3. Samverkan i KrAmi-programmet	8
2.4. KrAmis arbetsmetod kopplad till teorin	9
3. Metod	12
3.1. Val av forskningsämne	12
3.2. Val av metod	12
3.3. Validitet	12
3.4. Reliabilitet	13
3.5. Vår förförståelse inom ämnet	13
3.6. Presentation av metod	14
3.7. Urval	16
3.8. Datainsamling	18
3.9. Intervjugenombörande och etiska aspekter	18
3.10. Bearbetning av datamaterialet	20
4. Redovisning av resultat	21
4.1. Öppna fasen	21
4.2. Selektiva fasen	22
4.3. Definition av kategorier	24
4.4. Relationen mellan kärnkategorin och underkategorierna	31
4.5. Teoretiska fasen	33
4.6. Interna relationer i undersökningsmaterialet	34
4.7. Sammanhängande relationskedjor i datamaterialet	37
5. Slutresultat och Teoretisk sammankoppling	42
6. En presentation av tidigare forskning gällande verksamma insatser för den aktuella målgruppen	46
7. Slutdiskussion	50
8. Källförteckning	53
<i>Bilaga 1. Intervjuguide</i>	
<i>Förteckning över tabeller och figurer:</i>	
<i>Tabell 1.</i>	<i>22</i>
<i>Figur 1.</i>	<i>36</i>
<i>Figur 2.</i>	<i>51</i>

1. Inledning

Under hösten 2006 inkom ett uppdrag från KrAmi i Eskilstuna till Mälardalens högskola där de efterlyste en utvärdering av sin verksamhet. Vi fann uppslaget intressant och tog kontakt med KrAmi. Vid ett möte med KrAmi:s alla samarbetspartner (och vi som avsåg oss att utföra studien) framkom deras önskemål om hur de ville att studien skulle utformas. Vårt intresse låg i att undersöka deltagarnas åsikter och synpunkter gällande vilka beståndsdelar de hade upplevt som verksamma i återanpassningen till arbetslivet. Vi har i studien valt att begränsa oss till KrAmi i Eskilstuna. Vi har enbart inriktat oss på att ta del av deltagarnas upplevelser av vad de sett som effektivt inom programmet. Då vi har intresserat oss för vad deltagarna ansett vara det mest betydelsefulla beståndsdelarna i KrAmi-programmet kan studien anses ha en stor sociologisk relevans.

Då vi valde att påbörja studien förutsättningslöst utan någon teoretisk referensram avsåg vi att skapa goda möjligheter att förmedla och återge deltagarnas verklighet. Att återge en utsatt grups verklighet är ett känsligt och respektfullt uppdrag varpå det kändes helt rätt att låta teorin helt grunda sig i empirin. Detta ledde oss in på grundad teori där man inte har någon hypotes eller teori som man vill bekräfta eller dementera utan helt utgår från empirin. I grundad teori förespråkas vikten av att skriva teoretiskt men inte använda sig av ett för svårbegripligt akademiskt språk, utan formulera sig på ett enkelt och rättframt sätt (Hartman, 2001). Att använda ett språk som är lätt att ta till sig och förstå ökar möjligheten för individer som inte är insatta i ämnet, att följa undersökningsprocessen och ta del av dess resultat. Detta forskningsämne är relativt utforskat och det var också en betydande faktor i vårt metodval. I studien görs inga anspråk på att generalisera teorin utan vi har valt att generera en teori.

KrAmi har funnits i Eskilstuna sedan 2002-01-01. Genom KrAmi sker en praktisk samverkan mellan Kriminalvårdsverket, Arbetsmarknadsinstitutet och Socialförvaltningen i syfte att få ut gemensamma klienter i arbete. Det övergripande målet i verksamheten är att deltagarna skall finna, få och behålla ett arbete inom den öppna arbetsmarknaden eller börja studera. Genom detta hoppas man att deltagarna ska påbörja en personlig process mot en mera gynnsam och samhällsanpassad livsutveckling. KrAmi arbetar för att deltagarna ska få ett arbete, en meningsfull fritid och ett bra socialt liv.

Kriminellt beteende, missbruk och asocialitet leder ofta till kostsamma och arbetsamma konsekvenser för samhället. En stor del av de brottslingar som frigivits från fängelsestraff återfaller i brott, detta medför att behovet av att finna verksamma åtgärder och insatser är stort (Brottsförebyggande rådet, 2003). I enlighet med detta startade 1980 KrAmi-programmet vilket vid den tidpunkten var relativt unikt då det byggde på samverkan mellan tre olika myndigheter som alla arbetade mot ett gemensamt mål, att bidra till att deltagarna

återanpassas till arbetslivet. Vad det gäller insatser som riktar sig mot rehabilitering och behandling gällande personer med kriminellt förflutet finns det ett begränsat antal studier genomförda. Om resultaten sammanfattas vilket Andrew & Bonta gör 1994, framkommer det att strukturerade och välplanerade program som riktar sig till individer som kan anses ha stor risk att återfalla i brottslighet ger bra resultat (Daleflod, 1996). KrAmi är ett program som innefattar de komponenter som enligt tidigare forskning visat sig vara verksamma. Det framgår inte av tidigare forskning hur enskilda beståndsdelar fungerar och interagerar med varandra för att bidra till ett lyckat resultat vilket vi genom denna studie vill försöka påvisa.

1.1. Syfte

Syftet i denna studie är att utifrån KrAmi-deltagarnas empiriska berättelser få ökad kunskap om vilka beståndsdelar som de anser ha varit mest betydelsefulla, samt hur dessa påverkar och interagerar med varandra.

1.2. Arbetshypoteser

I grundad teori använder man sig inte av forskningsfrågor eller hypoteser (Hartman, 2001). Det bör därför tydliggöras att de arbetshypoteser som redovisas nedan inte har funnits med i det inledande skedet av studien. Dessa arbetshypoteser har under studiens gång vuxit fram ur det empiriska materialet.

Selektiva fasens arbetshypoteser:

- Konsekvenspedagogiken bidrar till en positiv utveckling för deltagarna.
- Konsekvenser skapar en känsla av trygghet.
- Den samhörighet deltagarna får via KrAmi är positiv gällande återanpassningen till samhället.
- KrAmi bidrar till att deltagarna utvecklar sin förmåga att ta eget ansvar.
- KrAmi:s jobbgaranti har haft en avgörande betydelse för att deltagarna sökte sig till programmet.

Teoretiska fasens arbetshypoteser:

- Deltagarnas motivationsnivå vid inskrivningen har betydelse för vilket resultat som uppnås.
- Att personalen arbetar efter den verksamhetsbeskrivning som finns är viktigt för att uppnå goda resultat.
- KrAmi består av en komplex samling insatser vilket hjälper deltagaren att skapa struktur i sin tillvaro.

1.3. Avgränsningar

Denna studie baseras enbart på empiriskt material från deltagare som medverkat i KrAmi-programmet i Eskilstuna kommun och gör inga generella giltighetsanspråk på övriga KrAmi-program. För att beskriva hur KrAmi-verksamheten är uppbyggd och fungerar används en generell verksamhetsbeskrivning av programmet.

2. Bakgrund

I kommande kapitel kommer vi att ge en beskrivning av KrAmi-programmet. Vi kommer att redogöra för hur programmet är uppbyggt, vilka arbetsmetoder som tillämpas samt ge en bild av målgruppen som KrAmi-programmet riktar sig till. Vi vill förtydliga att den beskrivning som ges av KrAmi-programmet är grundad på verksamhetens egen beskrivning av programmet.

2.1. KrAmi-programmet

KrAmi är ett program som uppkom i avseende att motverka återfall i brottslighet. När programmet startade var det ett samarbete mellan Kriminalvårdsverket och Arbetsmarknadsinstitutet där av namnet: KrAmi. Myndighetssamarbetet som KrAmi bygger på kom sedermera att utvecklas och innefattar i dag även Socialförvaltningen, vilken idag också är verksamhetens huvudman. Dessa tre myndigheter arbetar efter ett gemensamt mål, att deltagarna ska finna, få och behålla ett arbete, ett bra socialt liv samt en meningsfull fritid. KrAmi-programmet finns på flera orter i Sverige och kännetecknas framförallt av det unika samarbetet mellan de tre myndigheterna samt det konsekvenspedagogiska förhållningssättet. KrAmi-deltagarna har under inskrivningstiden i programmet utbildningsbidrag vilket i förlängningen övergår till lönebidrag när målet om anställning uppnås. Lönebidraget har inte en given tidsbegränsning utan omprövas och förlängs individuellt.

Att gå på KrAmi är alltid frivilligt men tackar deltagaren ja till att börja förbinder sig denne till att följa vissa huvudprinciper. KrAmi-deltagare erbjuds vägledning, praktik på olika arbetsplatser, fritidsaktiviteter samt råd och stöd. Deltagaren förbinder sig genom ett kontrakt till avhållsamhet från droger, kriminalitet och våld samt att hålla överenskommelser. Om deltagaren bryter mot någon av punkterna som rör droger, kriminalitet och våld blir konsekvensen utskrivning. Bryter deltagaren mot uppgjorda överenskommelser blir konsekvensen två dagars reflektionstid då deltagaren inte får delta i KrAmi-verksamheten. Efter reflektionstiden är deltagaren välkommen tillbaka. Under reflektionstiden eller avstängningen blir deltagaren av med sin ekonomiska dagsersättning, vilket innebär att avstängningen även medför en ekonomisk konsekvens. Deltagarens start i KrAmi-programmet börjar alltid med en vägledningskurs som genomförs på heltid (40 tim/vecka) under tre veckor. Genom olika personlighetstester vill man genom kursen bidra till god matchning mellan individ och lämpligt yrkesval. På ett fostrande sätt bidrar KrAmi till att deltagaren förmår att återuppta sina vardagliga rättigheter och skyldigheter i samhället. Om deltagaren fullföljer kontraktet garanterar KrAmi att deltagaren får ett arbete på den öppna arbetsmarkanden eller en utbildning (Informationsfolder från KrAmi, 07-03-12).

2.2. KrAmi-deltagaren

Verksamheten riktar sig framförallt till män men det förekommer även kvinnliga deltagare och ålderskategorin är 20–35 år. Kriterierna för att få delta i KrAmi-programmet skiljer sig till viss del åt för män och kvinnor. Som manlig deltagare måste du vara arbetslös, dömd för brott vid minst ett tillfälle samt vara aktuell inom kriminalvården vid inskrivningstillfället. Kvinnliga deltagare behöver inte vara dömda för brott eller aktuella inom kriminalvården utan en bedömning görs om det finns risk för en negativ utveckling vad det gäller kriminalitet, missbruk eller annat asocialt beteende. Innehållet i verksamhetsprogrammet skiljer sig till viss del åt beroende på om det är en manlig eller kvinnlig deltagare. Männerna har obligatorisk skyldighet att delta i fritidsaktiviteterna vilket inte kvinnorna har. De gemensamma kriterierna för båda målgrupperna är att de under inskrivningstiden ska vara drogfria, vilket kontrolleras med urinprov. Deltagarna får heller inte ha några väntande rättegångar och de måste ha ett fungerande boende. Genom att underteckna ett kontrakt vid inskrivningstillfället förbinder sig deltagaren att avhålla sig från kriminalitet, våld, droger samt hålla de överenskommelser som görs under inskrivningstiden på KrAmi. Kontraktet bygger på en ömsesidig överenskommelse mellan deltagaren och KrAmi, där KrAmi ska uppfylla löftet gällande jobbgarantin.

KrAmi-programmet har separata grupper för män och kvinnor men verksamheten genomförs i samma lokaler. Den största andelen av KrAmi:s deltagare hänvisas en plats av Socialtjänsten eller Frivården. Inskrivningstiden för KrAmi-deltagarna är individuell och varierar från någon månad till att sträcka sig över en längre tid. Syftet med programmet är att deltagaren så snart som möjligt, efter den tre veckor långa vägledningskursen ska ges möjlighet att slussas ut i praktik. När en deltagare går ut på praktik har KrAmi en kontinuerlig kontakt med deltagaren, vilken har en obligatorisk skyldighet att närvara vid vissa fritidsaktiviteter. När praktikplatsen övergår i anställning behåller KrAmi kontakten och ger uppföljningsstöd, om deltagaren så önskar. Uppföljningsstödet kan fortlöpa under en lång tid, vanligtvis rör det sig om en treårsperiod. Då deltagarens praktik övergår i anställning försvinner den obligatoriska skyldigheten att närvara vid fritidsaktiviteterna, men deltagaren erbjuds möjlighet att delta i aktiviteterna om så önskas (Informationsfolder från KrAmi, 07-03-12).

2.3. Samverkan i KrAmi-programmet

KrAmi bygger på ett samarbete mellan Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och Socialtjänsten. Att tre olika myndigheter samarbetar och återfinns inom samma verksamhet är ovanligt. Anledningen till att samarbetet startades var att man genom utförda studier uppmärksammade vidden av den komplexa problematik som kunde återfinnas hos den aktuella målgruppen (Informationsfolder från KrAmi, 07-03-12).

Då problematiken ses som komplex för målgruppen måste också de insatser som sätts in för att bistå individen vara omfattande. När en individ är aktuell inom flera myndigheter är det svårt för respektive myndighet att skapa en helhetsbild av individens situation. Det är lätt att varje myndighet "håller på sitt" och att individen faller mitt i mellan de olika myndigheternas ansvarsområden. Genom att de tre myndigheterna i KrAmi samarbetar ges större möjlighet att finna insatser som täcker upp en stor del av klienternas livssfär. Myndigheterna kan genom samarbetet få en helhetsbild över områden som kriminalitet, socialanpassning och arbete. KrAmi får en övergripande bild vilket bidrar till att de kan bistå deltagarna med effektivare insatser. Samarbetet kan ses ligga helt rätt i tiden då man i dag vet att olika beteenden eller incidenter inte är frikopplade från varandra utan tätt sammanlänkade. Detta visar vikten av att se till deltagarens hela livssituation för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för den positiva utvecklingen (Andrews & Bonta, 1994).

2.4. KrAmis arbetsmetod kopplad till teorin

Den filosofi som man utgår från inom KrAmi-programmet är att människan i motsats till fysiska objekt är en tänkande, viljande och handlande individ. Man ser individen som ett socialt väsen som efter födseln växer och formas av den sociala verklighet den lever i utan förutbestämda och oföränderliga lagar. Att utgå från denna filosofiska människosyn leder till att man ser frihet, självbestämmande och sökandet efter andras bekräftelse som de viktigaste mänskliga egenskaperna. Man ser inte individen som född till att inneha en statisk oförändlig personlighet, med ett förbestämt utvecklingsmönster. Den pedagogiska hållningen bygger på icke-deterministisk filosofisk uppfattning vilken knyter an till existentialismen och fenomenologin.

Med ovanstående synsätt i fokus arbetar personalen på KrAmi utifrån ett konsekvenspedagogiskt förhållningssätt. För att uppnå denna filosofiska tanke använder man sig av vissa teoretiska komponenter. I det konsekvenspedagogiska arbetet vill man uppnå en förståelse och medvetenhet om det egna handlandet och dess konsekvenser. Genom konsekvensteorin görs individerna medvetna om att varje enskild handling medför konsekvenser, de får hjälp med att synliggöra att dessa konsekvenser är avgörande för hur livet fortsätter att gestalta sig. Att arbeta med konsekvensteorin på ett pedagogiskt sätt innebär att man är noggrann med att upprätthålla den logik som finns mellan handling och konsekvens, i KrAmi blir detta tydligt genom de kontrakt som tecknas vid inskrivningen. Med detta vill man bidra till att bringa klarhet i förbindelsen mellan de uppnåeliga målen och det egna valet av rationella handlingar (Bay, 2006).

I KrAmi är det framträdande att det inte är vad deltagaren säger som är det avgörande. Man ser i stället deltagarens handlingar som den viktigaste delen. Arbetet med handlingsteorin hjälper individen att förstå att det är konkreta handlingar som grundlägger omgivningens bild av denne. Först då individen förstår sin egen del i omgivningens uppfattning ges individen möjligheten att förändra den befintliga bilden (Nyström, 1999). Ytterligare en viktig och framträdande del i personalens arbetsmetod är att hjälpa deltagarna med ansvarsbiten. Ansvarskännande är en viktig del i att få ett fungerande liv över tid. Genom att plocka in ansvarsteorin hjälper man individerna att se att man har en frihet att göra val. De val man gör eller valet att inte välja alls, som också är ett val, ligger sedan till grund för det enskilda ansvaret. Genom att påvisa att individen alltid är fri att välja och också måste göra egna val vill man bidra till en förståelse av att det egna valet medför konsekvenser, vilka individen själv får ta del av.

En annan del av programmet är att vägleda deltagarna och genom det hjälpa dem att se vilka möjligheter som finns i livet. Man vill bidra till att deltagarna bygger upp och utvecklar ett eget personligt förhållningssätt till omgivningen, men givetvis inom vissa ramar. Att bidra till att bygga upp och utveckla den egna personen utgör grunden för hur individens existens formar sig i den sociala världen, vilket kan härledas till bildningsteorin.

KrAmi:s personal hjälper de deltagare som behöver praktisk hjälp med söka arbete. Personalen peppar och stöttar deltagarna för att utveckla ett självständigare sätt i avseende att söka arbete. Genom att hjälpa deltagarna att träna sig i praktiskt handlande vill man påvisa att lärandet inte enbart handlar om formaliserade teorier. I lärandeteorin framgår att kunskap bäst uppnås genom reflekterande handlingar, detta förhållningssätt tillämpas både på det sociala planet och i teoretisk undervisning på KrAmi.

Att lära sig hur den omgivning man ständigt kommer i kontakt med påverkas av de individuella handlingarna ingår också i programmet. Detta görs genom att utgå från moralteorin. Genom moralteorin hjälper man deltagarna att se vad den egna handlingen får för konsekvenser för omgivningen. Det handlar om att lära sig att se att mina handlingar medför också en påverkan på omgivningen. Deltagaren lär sig att tänka på att det som är möjligt att genomföra för den enskilde individen är också möjligt för andra individer. Genom moralteorin vill man hjälpa till att skapa möjlighet att se till en gemenskapsmoral och inte bara till den enskilda moralen (Bay, 2006).

Om man summerar de teoretiska ramarna som delgivits ovan kan man på ett enkelt och verklighetsbaserat sätt beskriva arbetsmetoden enligt följande:

KrAmi-personalens förhållningssätt bygger på KBT, det vill säga, att arbeta med tanke, val och handling. Arbetsmetoden innebär att personalen arbetar för att klienterna ska lära sig

vikten av att först tänka efter, sedan välja vilken handling som fungerar bäst. Detta kopplas sedan samman för att skapa förståelse för vilka konsekvenser ett val kan få (Informationsfolder från KrAmi 2007-03-12). Genom att arbeta enligt denna metod vill KrAmi uppnå sitt mål.

3. Metod

3.1. Val av forskningsämne

Under hösten 2006 inkom ett uppdrag till Mälardalens högskola från KrAmi i Eskilstuna. Till en början var uppdraget vagt formulerat och vid ett möte i januari 2007 fick vi möjlighet att lyssna till tankar och önskemål från berörda parter på KrAmi. Vid mötet framkom att KrAmi hade större visioner angående uppdragets omfattning än vad som är möjligt att genomföra i en c-uppsats. Under mötet diskuterades alternativa idéer men syftet var långt ifrån förutbestämt. Det vi gemensamt ansåg vara mest relevant var att undersöka klienternas upplevelser av KrAmi-programmet. Det bestämdes vid mötet att KrAmi skulle assistera oss med tillgång till fältet. Vi har valt att utföra studien ur ett klientperspektiv, vilket innebär att vi enbart har intresserat oss för klienternas upplevelser av verksamma beståndsdelar i programmet.

3.2. Val av metod

Då detta ämne är relativt outforskat har vi i undersökningen använt grundad teori, vilket är en lämplig metod för studiens syfte, då man med grundad teori vill generera en teori som empiriskt belyser hur individer tillhörande en specifik grupp uppfattar verkligheten (Hartman, 2001). Då det var deltagarnas upplevelser och erfarenheter av KrAmi-programmet vi var intresserade av, sågs aldrig den kvantitativa metoden som tillämplig. Detta grundar sig på att den kvantitativa metoden mäter och rangordnar fenomen, och är svår att använda sig av för att få fram individers upplevelser då dessa inte kan mätas eller rangordnas.

Den kvalitativa intervjun är den intervjuform där forskaren utövar minsta möjliga påverkan på samtals utveckling vilket kan ses som viktigt i en studie av detta slag (Holme & Solvang, 1997). Styrkan med den kvalitativa forskningsintervjun är att man genom den kan återge nyanserade skildringar av respondenternas livsvärld. Den kvalitativa ansatsen skapar goda förutsättningar i avseende att söka, finna och återge essensen i den verklighet som respondenten förmedlar (Kvale, 1997).

3.3. Validitet

Validitet innefattar giltigheten i de frågor som använts under intervjuerna. Hög validitet kännetecknas av att frågorna som ställs till respondenterna är väl genomarbetade och relevanta för att fylla sin funktion, att besvara undersökningens syfte (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, 2003). Glaser förespråkar att det är viktigt att användare av grundad teori utvecklar teoretisk känslighet för materialet. Den teoretiska känsligheten har till uppgift att öka forskarens medvetenhet, att se och urskilja vad som är relevant i det insamlade

datamaterialet (Hartman, 2001). Validiteten är hög i undersökningen så till vida att den genererade teorin har relevans i förhållande till syftet med studien. Teorin är av vikt då den uppkommit ur empirin och de begrepp som framträtt inte har styrts av utförare av undersökningen.

3.4. Reliabilitet

Reliabilitet är nära sammankopplat med replikerbarhet. Replikerbarhet är en beskrivning som används då flera studier som utförts på liknande sätt uppnår samma resultat (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, 2003). Glaser (1992) redogör för att replikerbarhet inte är tillämpbar i en undersökning som utarbetats med grundad teori. Glaser förklarar att vikten av replikerbarhet inte har någon relevans inom grundad teori, detta då den genererade teorin är uppkommen och utvecklad ur empirin. Grundad teori är inte till för att kunna generalisera utan till för att belysa och skapa förståelse av den empiriska information som en avgränsad specifik grupp av individer har om ett upplevt fenomen. Studier enligt grundad teori kan tack vare sin empiriska grund inte ses som möjliga att falsifieras, då den genererade teorin oavsett giltighetsanspråk är genererad ur empirin av en domän som undersökts (Glaser, 1992). Då vi på ett noggrant sätt har genomfört undersökningen utefter de regler som grundad teori gör gällande anser vi att studien har hög reliabilitet.

3.5. Vår förförståelse inom ämnet

Grundad teoris upphovsmän, Glaser och Strauss förespråkar att man vid användning av metoden inte bör vara alltför inläst på ämnet som ska studeras och ligga till grund för den genererade teorin. De beskriver vidare att det är svårt och nästintill omöjligt att inte ha någon förförståelse som påverkar, och en viss teoretisk förförståelse ses som nödvändig för att kunna upptäcka vad som är av vikt i materialet (Glaser & Strauss, 1967). Genom att närma sig fenomenet i studien utan förkunskaper men med ett kritiskt förhållningssätt till vad som är relevant ges materialet möjlighet att flöda fritt och styrs därmed inte av forskarens egna förutfattade meningar, utan kategorier och begrepp växer fram ur empirin (Starrin & Svensson 1996).

Vår förförståelse inom ämnet ligger i att vi tidigare (2006) utfört en litteraturgranskning gällande verksamma programinsatser för att återanpassa och förebygga individers återfall i kriminalitet. I vår litteraturgranskning studerade vi de verksamma programinsatserna enligt tidigare forskning kontra de programkomponenter som KrAmi använder sig av för att se likheter och olikheter. Detta har enligt vår mening inte påverkat oss nämnvärt. Då vi varit medvetna om vår förförståelse har vi till viss del haft möjlighet att bortse från denna och

förutsättningslöst samlat in datamaterialet ur de empiriska berättelser som respondenterna har förmedlat. Under studien har vi förhållit oss kritiska till de kategorier och begrepp som framträtt i materialet. Av de kategorier och begrepp som ingår i studien är samtliga grundade i data.

3.6. Presentation av metod

Grundad teoris upphovsmän Barney Glaser och Anselm Strauss kom från två olika skolor och således även från två olika intellektuella omgivningar. Glaser och Strauss utvecklade tillsammans en modell för teorigenerering som de valde att kalla för Grounded Theory, det vill säga grundad teori. Glaser och Strauss redogjorde för den gemensamma modellen i boken "The Discovery of Grounded Theory" vilken utkom 1967. Glasers teoretiska utgångspunkt fick sin grund vid Columbiauniversitetet där han skolades i komplicerad kvantitativ analys med positivistisk utgångspunkt. Strauss undervisades i kvalitativ metod på Chicagouniversitetet där han utvecklade sin uppfattning om att studierna skulle utföras nära forskningsområdet (Glaser, 1992). Glasers utgångspunkt i den kvantitativa metoden återspeglas genom sammanblandningen av kvantitativa och kvalitativa begrepp som används i grundad teori. I boken "The Discovery of Grounded Theory" (1967) återger Glaser och Strauss sin utgångsmodell för grundad teori vilken då också var deras gemensamma tolkning av hur forskningsprocessen skulle genomföras. Upphovsmännens olika grundsyn bidrog sedermera till att en konflikt uppstod dem emellan angående metodens genomförande, vilket innebar att de splittrades.

Flera forskare har försökt att tolka och förstå huruvida Glasers och Strauss uppfattningar skiljer dem åt. Jan Hartman har på ett tydligt sätt skildrat och återgivit essensen i vad som förorsakade splittringen mellan Glaser och Strauss i boken "Grundad teori - Teorigenerering på empirisk grund" (2001) I boken "Basic qualitative research Grounded theory produces and techniques" (1990) redogör Strauss tillsammans med Corbin för en av de mest väsentliga skillnaderna, att de anser att man redan från början kan ha en problemformulering vars syfte är att identifiera fenomenet i undersökningen. "the research question in a grounded theory study is a statement that identifies the phenomenon to be studied. It tells you what you specifically want to focus on and what to know about this subject" (Corbin & Strauss 1990;38) Ovanstående citat belyser den största och mest avgörande skillnaden mellan Strauss och Glasers synsätt. Glaser anser att om man använder sig av den metod som Strauss förespråkar kommer datainsamlingen att styras av förutfattade meningar, vilket går i clinch med grundad teoris avsikt. Genom att göra en problemformulering i ett tidigt skede i undersökningen har man redan identifierat vilket fenomen som är relevant för den studerande

gruppen. Man bör i stället enligt Glaser låta forskningsfrågan växa fram ur empirin. ”The research should not worry. The problem will emerge as well as the manner by which the subject involved continually process it” Glaser(1992;21)

Hartman betonar vikten av att man vid användning av grundad teori tar ställning till vilken av de två skolorna som man vill använda sig av i studien. Detta är viktigt för att inte fastna i metodologiska dilemman. Efter att beaktat både Glaser och Strauss förhållningssätt till grundad teori och efter noggranna överväganden valde vi att använda oss av Glasers metod. Valet av Glasers metod föll sig naturligt då det är den metoden som förespråkar den totala förutsättningslöshet som vi vill att vår teori ska genereras igenom. Glaser förespråkar att det inte finns någon anledning att se till generaliserbarheten i de genererade teorierna, men teorin ska vara fungerande, relevant samt kunna modifieras (Glaser, 1992).

Synen på generaliserbarhetens betydelse i grundad teori är ytterligare en aspekt som skiljer Glaser och Strauss åt. Strauss & Corbin hävdar i motsats till Glaser att teorigenereringen måste vara generaliserbar och representerbar. I grundad teori kan genereringen röra sig om faktiska eller formella teorier. De faktiska teorierna kan ses som mellanteorier, vars uppgift är att beskriva ett avgränsat område, en så kallad domän och dess gemensamma upplevelser av ett fenomenens egenskaper och betydelse. Den faktiska teorin kan genom modifiering och utveckling leda till en formell teori, vilken inte riktar sig till en viss domän utan gör mer omfattande och övergripande giltighetsanspråk. Det finns stora och övergripande teorier likt Marxism, men även mindre arbetshypoteser som har till uppgift att beskriva relationen mellan orsak och verkan i ett fenomen. Denna studie är inriktad på att generera en faktisk teori då vi undersöker en speciell grupp av människor (domän) och deras upplevelser av fenomenet (KrAmi) (Hartman, 2001).

Den kvalitativa analysen gör det möjligt att få fram information angående ett fenomen innehåll vilket möjliggör en identifiering av dess beståndsdelar. Då vi i denna studie använt oss av kvalitativ forskningsansats låg datamaterialet från de tio respondenterna till grund för att urskilja vad i materialet som var av vikt för studiens syfte (Kvale, 1997). Den kvalitativa intervjun är genom sin känslighet ämnad att tillvarata erfarenheter och innebörder av respondenternas vardagsvärld. Intervjuformen ger respondenterna möjlighet att utifrån sitt eget perspektiv förmedla sina upplevelser av fenomenet (Kvale, 1997). Intervjuaren bör ha kännedom om den egna rollens betydelse för hur intervjun formar sig. Som intervjuare bör man se sig själv som ett instrument eller verktyg och genom att utveckla känslighet och empatisk förmåga ökas möjligheten att i intervjun genom gott hantverk nå ett lyckat resultat. Om intervjuaren har utvecklat känslighet för intervjuarbetet kan denne känna av hur respondenten upplever situationen och utforma och ställa frågorna i lämplig följd och tonfall.

Intervjuarens empatiska förmåga bidrar till en ökad inlevelseförmåga för respondenten och dennes upplevelser och erfarenheter. Att vara en kunnig intervjuare innebär att man lyckas fokusera och ställa frågor som är relevanta för sitt syfte. Genom att vara målmedveten vid intervjun kan intervjuaren utnyttja tiden med respondenten på bästa möjliga sätt vilket görs genom att ha en klar bild över vad man med frågorna söker svar på (Kvale, 1997).

3.7. Urval

Urvalet är relativt komplicerad i grundad teori vilket beror på att nya urval utförs konstant under hela undersökningen. I undersökningen har ett ändamålsenligt urval i form av ett teoretiskt urval används, vilket innebär att vårt urval har styrs av de idéer som framträtt genom det empiriska datamaterialet. I studien har också ett strategiskt selektivt urval genomförts vilket gjorde det möjligt att välja ut respondenter med specifika egenskaper. De specifika egenskaper som söks i det strategiska selektiva urvalet är respondenter som varit deltagare i KrAmi-programmet under 2004 och 2005. Ytterligare beräknas urvalet ligga till grund för att finna tre kvinnliga deltagare och sju manliga deltagare av dessa totalt tio personer ska fem personer tillhöra gruppen mindre väl fungerande deltagare och fem personer tillhöra gruppen väl fungerande deltagare. Ovanstående indelning av KrAmi-deltagarna sågs som en förutsättning för att kunna genomföra det teoretiska urvalet som grundad teori till viss del bygger på (Hartman, 2001). ”Theoretical sampling is done in order to discover categories and their properties, and to suggest the interrelationships into a theory” (Glaser & Strauss, 1967:62.) Det teoretiska urvalet bidrar till att man kan rikta datainsamlingen vilken då blir effektiv och systematiskt och bidrar till en djupare förståelse av kategoriernas egenskaper, samt ger en förståelse för de interna förhållanden som råder mellan kategorierna (Hartman, 2001). Teoretiskt urval är en speciell urvalsmetod där urvalet bestäms kontinuerligt genom studien. Det teoretiska urvalet sker utifrån teoretiska överväganden och kan till synes verka motstridigt mot grundad teoris grundprincip att vara induktivt. Detta är grundad teoris deduktiva inslag vilket är accepterat då det teoretiska urvalet utförs genom idéer som uppstått i datainsamlingen. Det teoretiska urvalet som sker fortlöpande genom undersökningen har till uppgift att genom de befintliga kategorierna i materialet styra vilka egenskaper som nästkommande respondent ska inneha. Att använda sig av det teoretiska urvalet ökar förutsättningslösheten i studien, så till vida att man undersöker det som verkligen är relevant och inte det som antas vara relevant (Hartman, 2001).

Antalet intervjuer var inte bestämt vid studiens början, utan reglerades utefter studiens gång. Materialinsamlingen fortlöpte parallellt med analysarbetet tills det att en upplevd mättnad uppstått. När mättnad uppstått i en fas har arbetet övergått till nästa fas. Vid varje tillfälle som

arbetet övergått i en ny fas har nya teoretiska urval genomförts. Undersökningen startade med två intervjuer, en man ur målgruppen väl fungerande deltagare och en kvinna ur gruppen mindre väl fungerande deltagare. Då dessa två helt öppna intervjuer har legat till grund för vidare utformning av studien gjordes valet att representera båda könen och båda målgrupperna, detta för att täcka in en så stor del av populationen KrAmi-deltagare som möjligt (Hartman, 2001).

Resultatet från den öppna fasen har legat till grund för de urval som genomfördes i den selektiva fasen, vilket ledde till att fyra respondenter valdes ut och intervjuades. Den selektiva fasens urval har till uppgift att finna respondenter som fyller på kategorier med egenskaper vilket tydliggör och underlättar arbetet med att se vilka kategorier av de redan funna som ska vara med i den slutgiltiga teorigenereringen (Hartman, 2001). I den selektiva fasen intervjuades två stycken deltagare ur gruppen väl fungerande, en man och en kvinna för att på så sätt täcka upp populationen på största möjliga sätt. Två intervjuer genomfördes av gruppen mindre väl fungerande, vilka var män

I den slutliga teoretiska fasen låg det teoretiska urvalet till grund för att finna respondenter vilka kunde bidra med information för att förklara relationerna mellan de befintliga kategorierna. Detta urval ledde till att en man och en kvinna ur gruppen väl fungerande deltagare och två män ur gruppen mindre väl fungerande deltagare valdes ut och intervjuades (Hartman, 2001).

I studien har 10 intervjuer genomförts av individer vilka varit inskrivna i KrAmi-programmet under 2004 och 2005. I enlighet med grundad teoris anvisningar har respondenterna delats upp i två målgrupper (Hartman, 2001). De två målgrupperna har indelats i kategorierna väl fungerande deltagare och mindre väl fungerande deltagare vilket definieras enligt följande:

Väl fungerande deltagare ses de individer som fått och kunnat behålla en anställning eller påbörjat studier, samt inte har återfallit i missbruk eller kriminellt beteende.

Mindre väl fungerande deltagare är de deltagare som avbrutit sin anställning och eller har återfallit i missbruk eller kriminellt beteende.

Då merparten av de respondenter som använts i undersökningen varit inskrivna i KrAmi-programmet under 2005, är det statistik och verksamhetsberättelse från 2005 som använts för faktauppgifter i studien. Då det varit svårt att få tidigare deltagare att ställa upp i undersökningen kom studien att innefatta två respondenter som varit inskrivna i KrAmi under 2004. Att dessa två respondenter var inskrivna under ett annat år kan inte ses påverka resultatet. De fördelades jämt mellan målgrupperna, det vill säga en man från gruppen väl fungerande och en från gruppen mindre väl fungerande deltagare. Av de tio respondenterna

representerade fem deltagare gruppen väl fungerande och fem deltagare gruppen mindre väl fungerande. Statistiken från KrAmi:s verksamhetsberättelser under de aktuella inskrivningsåren påvisar att av de totalt 63 individer som deltog i KrAmi-programmet fick 20 av dessa en tillsvidareanställning och två påbörjade någon form av utbildning. Under de aktuella åren hade KrAmi 20 kvinnliga och 43 manliga deltagare i programmet. Den fördelning som rådde mellan könen har också tagits med i studiens beräkningar om urvalskriterier, detta för att skapa en så verklighetsbaserad undersökningsgrupp som möjligt. Med hänsyn till ovanstående valdes sju män och tre kvinnor ut som respondenter för undersökningen. Vi har i vår studie upplevt svårigheter med att finna respondenter med rätt kvalifikationer för syftet. Då vi använt oss av respondenter i urvalskategorin mindre väl fungerande är vi medvetna om att de deltagare som vi lyckats komma i kontakt med inte med säkerhet utgör de individer som ger en rättvis bild av denna målgrupp. Denna faktor kan givetvis påverka resultatet.

3.8. Datainsamling

Det är det empiriskt insamlade datamaterialet som ligger till grund för den teori som genereras. Då datamaterialet i grundad teori har en så starkt och avgörande betydelse är det viktigt att det samlas in på ett systematiskt sätt. Det ska inte inledas med frågeställningar eller hypoteser som delger vilken typ av data man önskar finna. I grundad teori kan man använda sig av olika former av empiriska källor vilket Glaser ofta uttrycker genom sitt påstående "all is data" (Glaser, 1998;8). Förutom de genomförda intervjuerna har vi tagit del av KrAmi:s informationsmaterial och verksamhetsberättelse från 2004 och 2005.

3.9. Intervjugenomförande och etiska aspekter

Studie påbörjades med att ett brev personligen överlämnades till personalen på KrAmi. Informationsbrevet innehöll uppgifter om studiens syfte och tillvägagångssätt. Det har i kontakt med KrAmi-personalen diskuterats hur man på ett lämpligt sätt ska kunna lämna ut uppgifter om tidigare deltagare med tanke på att det är sekretessbelagda uppgifter. Efter noggranna överväganden togs gemensamt beslutet att KrAmi-personalen skulle ta den första kontakten med deltagarna, för att ta reda på om de var villiga att medverka i undersökningen. Personalen delgavs hur de skulle gå tillväga för att bidra till att urvalsförfarandet skulle kunna tillgodoses. Personalen tog så den inledande kontakten med respondenterna och förmedlade sedan endast de respondenter som har givit sitt samtycke till att medverka i undersökningen. KrAmi bistod oss med namn och telefonnummer till de respondenter som tackat ja till att medverka. Efter att tagit del av dessa uppgifter togs sedan telefonkontakt med personen i

fråga. Under telefonsamtalet informerades respondenterna om vilka vi var och studiens syfte, därefter fick de en förfrågan om de fortfarande ville medverka i undersökningen. De informerades om att det var frivilligt och de erbjöds att tacka nej till deltagande. Respondenterna har erbjudits möjligheten att få välja tid och plats för intervjutillfället. Då respondenterna inte hade några önskemål för var intervjun skulle genomföras kunde samtliga intervjuer genomföras på Mälardalens högskola. Då vi var medvetna om att valet av intervjuplats kunde uppfattas som att vi spelade på hemmaplan var vi noggranna med att fråga respondenterna om platsen kändes bra, alla respondenter accepterade valet av föreslagen plats utan invändningar. Då högskolan inte innehar några specifika samtalsrum valde vi att använda oss av de grupprum som står till studenternas förfogande. Då de flesta av intervjuerna utfördes då aktiviteten på skolan var låg kan man anse att intervjuerna kunde genomföras ostört. Vi mötte upp respondenten utanför Mälardalens högskola på avsedd tid och plats och gick gemensamt in till grupprummet detta gav respondenten tid för att framföra sin eventuella åsikt om val av grupprum. Innan intervjun påbörjades tillfrågades respondenten om denne hade några invändningar mot att vi använde oss av diktafon för att spela in intervjun. Vi informerades om avsikten med att använda oss av diktafon, det vill säga att kunna transkribera materialet och sedan förstöra ljudupptagningen. Glaser förespråkar (1998) att man vid datainsamlingen inte ska använda sig av bandinspelning vid intervjuer, han menar att detta kan dra ner hastigheten på undersökningen eftersom mängden data kan bli omfattande och svårarbetad. Glaser förespråkar istället att man utvecklar teoretisk känslighet för att på så sätt kunna fokusera på vilken information som är relevant för studien. Vi valde trots detta att använda oss av ljudupptagning vid intervjutillfällena, då vår möjlighet att öva upp den teoretiska känsligheten för materialet inte kan tillgodoses eftersom undersökningen genomfördes under en relativt kort och tidsbegränsad period (Glaser, 1998).

Ytterligare en aspekt som vi noggrant reflekterat och övervägt i valet av att använda oss av diktafon är diktafonens påverkan på respondentens vilja att diskutera känsliga ämnen. Vid intervjutillfället informerades respondenten om dennes anonymitet och att ljudupptagningen skulle komma att förstöras. De fick också en kortfattad redogörelse av grundad teori, detta för att respondenten skulle få en uppfattning om hur deras bidrag skulle komma att användas. Vid samtliga intervjutillfällen togs hänsyn till de etiska aspekterna som bör tillämpas vid intervjuer. Genom att använda oss av ett reflekterande förhållningssätt gentemot respondenten försökte vi läsa av hur respondenten uppfattade intervjusituationen, allt för att bidra till att respondenten skulle känna en likvärdighetskänsla. Vi var mycket noggranna med att inte negligera det sagda eller påstådda under intervjun. I den selektiva fasen och främst i den teoretiska fasen då vi kunde leda in respondenten på vissa områden kom ibland respondenten

in på vissa sidospår under intervjun. Vid dessa tillfällen försökte vi på ett smidigt sätt leda respondenten tillbaka till det område vi sökte kompletterande information om utan att avbryta eller få respondenten att känna att denna gav irrelevant information (Kvale, 1997). I slutskedet av intervjuerna upplystes respondenterna om att de hade möjlighet att förändra eller tillägga något av det redan sagda. Vid avslutad intervju ställdes frågan om vi vid behov av ytterligare information kunde ta kontakt med respondenten igen via telefon, vilket samtliga respondenter ställde sig positiva till. Under hela undersökningen har hänsyn tagits till de etiska aspekterna för att skydda deltagarnas identiteter. För att säkerställa deltagarnas anonymitet på bästa sätt har vi i redovisningen av citat endast valt att använda oss av namnen Lisa och Kalle. Valet har gjorts utifrån att antalet medverkande i undersökningen endast är 10 personer, vilket får anses litet och att det skapar en viss risk för att deltagarna även med fingerade namn kan följas genom studiens citat och därmed identifieras.

3.10. Bearbetning av datamaterialet

Då detta arbete ämnats genomföras under en begränsad tid fanns inte möjlighet att samla datamaterial tills mättnad uppnåts. För att ändå kunna använda oss av grundad teori i detta arbete har vi utfört vissa avgränsningar i datainsamlingen. Dessa avgränsningar har medfört att full mättnad inte uppnåts på ett naturligt sätt men vi har dock följt alla riktlinjer när det gäller att all information uppstått ur datamaterialet. En ingående beskrivning av hur datamaterialet har bearbetats kommer att redovisas i varje enskild fas, vilket bidrar till att tydliggöra processen och därmed öka läsarens möjlighet att följa med i analysens gång. Vi har under studiens gång fått erfara de psykologiska skiftningar som beskrivs i grundad teori. Forskare som använder sig av grundad teori upplever ofta en pendling mellan eufori, nedstämdhet och depression. Anledningen till dessa skiftningar är att forskningsprocessen tidvis stagnerar för att därefter ta ny fart, då nya begrepp framträder och leder studien framåt och in i en ny fas (Hartman, 2001).

4. Redovisning av resultat

4.1. Öppna fasen

I den öppna fasen samlas datamaterialet in genom ett öppet och förutsättningslöst förhållningssätt. Den öppna och breda datainsamlingen ligger till grund för att man ska finna så många kategorier som möjligt. I den öppna fasen samlades datamaterialet in genom två ostrukturerade och öppna intervjuer, vilket ligger helt i linje med grundad teori som förespråkar att all information ska växa fram ur empirin (Hartman, 2001). De två helt öppna intervjuerna som genomfördes i den öppna fasen bidrog till att vi fick information och kännedom om det studerade ämnet utan att själva ha påverkat materialet. Intervjuerna bandades för att sedermera transkriberas ordagrant (Glaser, 1992).

I kodningsarbetet har vi tillämpat begreppsindikatormodellen för att begreppsliggöra materialet. Begreppsindikatormodellen betyder att man på ett mekaniskt och noggrant sätt arbetar sig igenom texten rad för rad, för att på så sätt finna ord eller fraser som beskriver enskilda fenomen. När vi under arbetet med texten funnit ord eller fraser som anses vara av vikt för det studerade har vi antecknat detta i marginalen, dessa koder har sedan indikerat ett begrepp. Genom att vi har använt oss av en begreppsmodell under analysarbetet kan vi kontrollera att begreppen uppkommit ur datamaterialet (Hartman, 2001). I undersökningar gjorda utifrån grundad teori används i vissa fall kodningsprogram vilket kodar materialet mekaniskt. Efter noggranna överväganden har vi valt att inte använda ett kodningsprogram då känsligheten för materialet kan gå förlorad. Att koda materialet manuellt underlättar analysarbetet och bidrar till att en känsla för materialet lättare uppnås (Ekström & Thulesius, 2005).

I den öppna fasen används faktiska koder vilka står för kategorier eller egenskaper. Kodningsarbetet av den första intervjun resulterade i 30 koder. I den andra intervjun framkom ytterligare 7 koder. Sammantaget resulterade den öppna fasens datainsamling till totalt 37 koder. Dessa koder har vi använt som indikatorer för att skapa begreppsliga kategorier. För att få fram de olika kategoriernas egenskaper har vi jämfört de olika företeelserna som framkommit i materialet med varandra. Genom att jämföra de olika företeelserna och se till vad de har gemensamt men också vad som skiljer dem åt har vi skapat en bättre förståelse för det vi studerar (Glaser, 1992). Genom att arbeta med de minnesanteckningar och teoretiska idéer som vi kontinuerligt har skrivit ser vi lättare vad som är framträdande i materialet. Utifrån arbetet med de 37 koderna har sedan kategorierna vuxit fram. Den mest frekvent förekommande kategorin i undersökningen visade sig vara "stöd". Det var också den kategorin som det tog längst tid att uppnå mättnad inom (när det inte framkommer några nya

uppgifter trots fortsatt datainsamling). ”Stöd” framträdde också som den mest centrala problematiken i det empiriska materialet. Kärnkategori ”stöd” är identifierad och kommer fortsättningsvis vara navet i undersökningen (Glaser, 1992). Resultat av den öppna fasen: Kärnkategori: *Stöd*. Underkategorier: *trygghet, gör sitt jobb, konsekvens, eget ansvar, motivation, inledning, social del, drogfrihet, återfall, ambivalens, ingen utbildning, uppföljning, skam, marknadsföring*. Då mättnad uppnåtts övergår analysen i enighet med grundad teori till fas två, den selektiva fasen.

4.2. Selektiva fasen

I den selektiva fasen har analysarbetet fokuserats på att ta reda på vilka kategorier som har fortsatt relevans i undersökningen samt vilka kategorier som ska sorteras bort. Endast de kategorier som har direkt relation till kärnkategorin får ingå i den fortsatta teorigenereringen. Avsmalningsarbetet är av stor vikt för att undersökningen ska ge god relevans inom forskningsområdet (Glaser, 1992). Utifrån det empiriska materialet som framkom vid de två första intervjuerna utarbetades en tematiserad halvstrukturerad intervjuguide. Att använda sig av en intervjuguide kan i grundad teori ses som att man styr eller påverkar materialet. Vi ansåg oss trots detta vara i behov av en intervjuguide för att på ett relevant sätt kunna genomföra det viktiga avsmalningsarbetet. För att minimera risken att påverka materialet utarbetades intervjuguiden helt från det empiriska materialet som de två intervjuerna i den öppna fasen resulterat i. Intervjuguidens huvudsakliga uppgift var att hjälpa oss att inrikta datainsamlingen för att på så sätt få fram relevant information för att fylla på de redan befintliga kategorierna med innehåll. Den selektiva kodningen som används i denna fas hjälper till att göra analysarbetet effektivare, då man bara kodar de uppgifter i datamaterialet som relaterar till de olika kategorierna (Hartman, 2001). I den selektiva fasen kunde vi genom att sortera och arbeta igenom våra minnesanteckningar och teoretiska idéer omstrukturera kategorierna och sortera bort de kategorier som var irrelevanta. De kategorier som omstrukturerades och delades in i andra redan befintliga kategorier var kategorin återfall vilken sammanfördes med kategorin drogfrihet. Kategorin ambivalens lades samman med kategorin motivation, kategorin uppföljning inkluderades i kategorin introduktion. Kategorin skam lades in i kategorin social del. De kategorier som inte hade en direkt koppling till kärnkategorin stöd var kategorierna ”ingen utbildning” och ”marknadsföring” varpå dessa helt sorterades bort. För att en kategori ska få fortsatt relevans i undersökningen och ingå i teorigenereringen ska den stå i direkt relation till kärnkategorin (Hartman, 2001). Datainsamlingen och analysarbetet fortgår i den selektiva fasen tills mättnad uppnås, vilket innebär att det inte framkommer nytt material angående kategorierna. Då denna studie sker

under en begränsad tid har möjligheten att uppnå en fullständig mättnad på naturlig väg inte varit möjlig. När vi beslutat att mättnad uppnåtts i den selektiva fasen övergår arbetet i den teoretiska fasen. Nedan kommer en redogörelse för hur de olika kategorierna har framträtt ur deltagarnas empiriska berättelser samt vad varje kategori innehåller. Underkategoriernas koppling till kärnkategorin redovisas och tydliggörs var och en för sig.

Tabell 1.

Kärnkategori	Beskrivning
Stöd	Kontakt, Blir sedda, Lönebidrag, Hjälp. Tillgänglighet. Tror på deltagarna, Samtalskontakt, Tydlighet

Underkategorier	Beskrivning
Trygghet	Tydlighet, Bra koncept, Bakgrund. Samhörighet, Tillit.
Gör sitt jobb	Jobbgaranti, Anställning, Praktik, Jobb
Konsekvenser	Urinprov, Lögner, Regler, Kontrakt
Eget ansvar	Eget inflytande,
Motivation	Eget beslut om drogfrihet, Ambivalens, Lögner, Manipulation, Obeslutsamhet.
Introduktion/uppföljning	Matcha, Inskrivning, Lära känna sig själv, Rutiner, Introduktionsveckor/ Vägledningskurs, Inledning, Uppföljning, Förebyggande åtgärder, Kartläggning.
Social del	Samhörighet, Fritidsaktiviteter, Skam, Känsla av underlägsenhet.
Drogfrihet	Negativa urinprov, Återfall i drogmissbruk eller kriminalitet.

4.3. Definition av kategorier

Stöd:

I den öppna fasen framträder tydligt kärnkategorin Stöd. Vad är då stöd och vilken betydelse har stödet för de individer som deltar i KrAmi-programmet? Vi ser inte stöd som ett enskilt och fristående begrepp i undersökningen. Stöd är i undersökningen ett samlingsbegrepp och innehåller flera olika beståndsdelar vilka vi ansett haft en anknytning till stöd i någon form. För att ge en så målande och beskrivande bild som möjligt av hur kategorin stöd har framträtt ur det empiriska materialet kommer citat från respondenternas intervjuer att användas. Deltagarna beskriver att det är ett stöd att veta att man kan be KrAmi om hjälp med det man känner att man inte förmår att genomföra själv. Det framträder också i materialet att det är ett stöd att ha KrAmi i kontakten med arbetsgivare.

Ja, det är väl det där att man har någon i ryggen egentligen som jag tycker är det som känns bra. Dom snackar ju med arbetsgivaren...åh ... ja dom vet ju också hur det har sett ut bakåt i tiden för det är ju också en sådan där sak som kan vara lite...ja, ja känslig”. Det är ju inte så jäkla bra förutsättningar att komma till arbetsgivaren och säga hej jag heter Kalle och kan jag få jobb här ..ja, ja är före detta narkoman och så.

Respondenten ”Kalle” är inte ensam att beskriva att KrAmi:s stöd i kontakten med arbetsgivare som en viktig del i programverksamheten. Genom att ta del av respondenten Lisas beskrivning får vi ytterligare belägg för att stödet som KrAmi ger i kontakten med arbetsgivaren är viktigt.

Stödet är helt klart det som är viktigt...eh...dom kan finnas till hands om, det är ju riskabelt för arbetsgivaren det förstår jag ju, det är ju man är ju stämplad sen har det ingen roll hur mycket man än så gärna vill och har lämnat allting bakom sig det förstår jagidag. Ja menar här kan man ju välja mellan så många andra och så kommer jag som har ingenting..... och då är det bra att ha KrAmi bakom som stöd dom finns där hela tiden. Dom finns där under hela sysselsättningens gång om man vill det.... Det är ju ett stöd både för mig och arbetsgivaren.

Stöd handlar också om att bli sedd av sin omgivning vilket Lisa känner att hon blivit under sin tid på KrAmi. ”Dom tror ju på en och så lyssnar dom och tar en på allvar liksom”

I materialet framträder också att deltagarna upplever det ekonomiska bidraget som KrAmi kan erbjuda som ett stort stöd. Lönebidraget upplevs av deltagarna som en avgörande och viktig del i om de ska uppnå målet med att få anställning inom den öppna arbetsmarknaden. Vikten av att man som deltagare i KrAmi-programmet har möjlighet att få lönebidrag beskrivs av Kalle genom följande citat:

Och så får man ju också hjälp med anställningsstöd och lönebidrag och vad det heter...ja det är ju också ...ja eh ja tycker det är en jåkla bra stöttning.

Trygghet:

I undersökningen framträder trygghet vara en stark efterföljande kategori till stöd. Deltagarna beskriver att det är tydligheten i KrAmi-programmet som gör att de upplever en känsla av trygghet. Deltagarna beskriver att tydlighet i programmet gör att de känner att de ”har något att hålla sig i”. De känner att de vet vad det är som gäller på KrAmi och det är avgörande för att de ska känna sig trygga. Det empiriska materialet visar också att deltagarna upplever att det är en trygghet att veta att KrAmi är ett program som bygger på vetenskapligt utarbetade arbetsmetoder. Det framkommer i materialet att deltagarna upplever att alla deltagare oavsett bakgrund får samma tillgång till de resurser KrAmi kan erbjuda. Deltagarna upplever också möjligheten att få hjälp att hantera tidigare upplevelser som en bidragande del till att de känner sig trygga. Trygghet handlar till viss del enligt deltagarna om den gemenskap och samhörighet som gruppen skapar. Hur respondenterna har uttryckt att trygghet är en viktig del i KrAmi-programmet visas genom följande citat:

Det är tydlighet i KrAmi och det är en trygghet faktiskt det är klara bud om man säger så ...för ja menar under hela ens drogsliv om man säger så så har man ju kunnat levt på lögnen och manipulerat folk och kunnat det ..ah gråtit en skvätt och spelat på andra för att få det man vill och eller dölja det man vill eller så (Lisa).

Att det är en trygghet att få hjälp att komma tillbaka in i arbetslivet när man har en mindre positiv bakgrund beskriver Kalle enligt följande:

Man känner ju den här tryggheten att dom....för kommer man ut efter att ha varit nerdrogad i hela sitt liv och kommer och ska ut på arbetsmarkanden ja menar man är ju inte man känner sig ju som en dvärg bland jättar ungefär...det är ju lite så.

Gör sitt jobb:

Det framträder tydligt i datamaterialet att KrAmi:s jobbgaranti har varit en avgörande del i att deltagarna har sökt sig till KrAmi-programmet. Kalle beskriver hur KrAmi uppfyller sitt löfte om jobbgaranti enligt följande citat:

Jobbgarantin ni kanske förstår vad jag menar, att går du här så hjälper vi dig tills du har fått ett jobb, och sen kan dom ju självklart inte göra jobbet åt en men.... Men så pass långt det lovar dom ju och om man gör det dom säger att man ska göra.

Samtliga klienter är överens om att KrAmi uppfyller sin del av kontraktet som skrivs, detta redogör Kalle för:

Ja om jag sköter min del sköter dom sin det är A och O tycker jag faktiskt, dom har sitt ansvarsområde dom håller sina bitar.

Konsekvens:

En viktig del i KrAmi-programmet är att allt arbetet bygger på konsekvenspedagogik. Genom att citera en del av respondenterna får vi en bättre förståelse för vad dessa anser om det konsekvenstänkande som KrAmi-programmet bygger på. Respondent Kalle beskriver att han tog ett återfall och beskriver vad som skedde när det kom till KrAmi:s kännedom.

Jag kontaktade KrAmi direkt efteråt fast jag inte hade behövt berätta så valde jag att berätta hur det låg till. Jag fick bra respons...dom skrev ut mig direkt. Nu är jag tillbaka igen jag har kunnat prata med dom om det. Man behöver inte hassla med dom man kan vara öppen för dom är enkla, avslappnade människor, dom vet vad det handlar om dom är inte dömande, dom är ödmjuka.

Respondenterna beskriver inte KrAmi:s konsekvensarbete som en bestraffningsmetod, utan som en hjälp för att öka deras egen förmåga att kunna se och påverka konsekvensernas uppkomst och betydelse. Trots att deltagarna i bland upplever KrAmi:s regler som hårda så delger de att de har förståelse för dessa. Lisas (a) upplevelse är att reglerna är för hårda vilket beskrivs i följande citat:

Om man uteblir är det helt ok att stänga av men dom är lite hårda med tider, jag fattar att dom måste ha en sån disciplin men...en minut så blir man avstängd, det är lite fjantigt men det går nog inte på något annat sätt, dom måste nog ha sina rutiner.

Genom att också ta del av respondenten Lisas (b) syn på reglerna i KrAmi kan vi se att dessa två respondenter skiljer sig åt genom att Lisa (a) inte förmedlar en förståelse för reglernas betydelse vilket Lisa (b) uttryckligen gör i följande citat:

Ja menar KrAmi är ju att mandet kanske inte är alla som förstår då det är ju att man lär sig på nått sätt att när man kommer ut i arbetslivet att man har tider att passa och att det är några som väntar på en, det tycker jag är bra för man kan ju inte komma för sent till en arbetsplats.

Att Lisa (b) har en starkare förståelse för vad reglerna har för betydelse ges ytterligare uttryck för när hon i följande citat beskriver sin syn på kontraktet:

Att det liksom är på papper att det här går jag in för och här skriver jag på någonting som... jag står för och lovar och garanterar. Egentligen skulle man ju bara kunna säga så här att ja men visst jag lovar men det är ju ett symboliskt sätt på nått sätt för dom också efter som vi skriver på någonting som vi lovar att vi ska efterfölja.

Eget ansvar:

Att deltagarna får lära sig att ta eget ansvar har också framträtt som en viktig del i KrAmi-programmet. Deltagarna beskriver att de genom KrAmi har utvecklat sin ansvarsförmåga, vilket de uppger har bidragit till en förståelse för att det är de själva som har det avgörande ansvaret för sin fortsatta livsutveckling. Respondenten Kalle beskriver hur KrAmi har hjälpt honom att ta eget ansvar och vad det har bidragit med för hans utveckling.

Ibland så har man ju ändå lite ansvar, om man ska gå och träna med en personal själv då blir det ju som ett förtroende, då kan man inte svika. Man får förtroende av personalen hela tiden, så det växer man genom.

Samtidigt uttrycker respondenten Lisa en annan syn än Kalle på sin upplevelse av ansvaret.

KrAmi var ett stort ansvar från början, lite för stort för en del. Från att aldrig ha tagit ansvar till jättemycket på en gång.

Samtidigt säger Lisa vid ett senare tillfälle under intervjun.

Det är det egna ansvaret med hjälp av KrAmi som gör att det fungerar.

Här syns en tydlig koppling mellan osäkerheten att ta eget ansvar vilket KrAmi medför samt insikten att det är det egna ansvaret som leder framåt.

Motivation:

I datamaterialet framträder kategorin Motivation vilket är ett svårfångat begrepp. Vi fångar begreppet motivation så som deltagarna själva har valt att ge uttryck för begreppet. Det empiriska materialet visar att deltagarna upplever den egna motivationen som en avgörande del för vikt resultat de kommer att uppnå i KrAmi-programmet. Motivationen ter sig olika för deltagarna. Vissa respondenter uppger att de varit motiverade redan vid programmets start medan andra ger uttryck för hur motivationen utvecklats eller bibehållits under tiden på KrAmi. Det som tydligast framträtt i materialet är att samtliga deltagare anser man måste ha motivation i någon form för att lyckas i KrAmi. Lisa ger en bra förklaring till motivationens inverkan när hon besvarar frågan om hon skulle rekommendera KrAmi-programmet till en kompis.

Jag skulle nog säga att man ska ta kontakt med dom absolut och att.... Det kan leda till en sysselsättning ett jobb... men bara om hon själv är villig...skulle jag nog säga...jag avråder om jag skulle veta att hon inte var redo för det då vet jag att hon skulle misslyckas, har man inte motivationen så funkar det inte.

Kalle berättar hur han till en början var motiverad att börja på KrAmi men också vad det var i KrAmi-programmet som bidrog till att motivationen bibehölls.

Jag hade ju redan tagit mitt beslut att det får räcka nu och jag gick ju på NA och såjag hade ju tagit tag i mitt liv innan.... Men det är ju bra med ett jobb också och då kände man sig sporrade av den där bilden gör så här så blir det så här.....och som dom sa så blev det.

Att det är viktigt att KrAmi "Gör sitt jobb" för att hålla uppe och hjälpa deltagarna att utveckla motivation belyser Kalle som inte hade så stark motivation till en början men efter en tid kände att tryggheten på KrAmi hjälpte honom att släppa fram sin motivation.

Motivationen fanns nog...men inte så att man släppte ut den på en gång.....man höll den lite kvar för att se hur det kändes så där om man men det fungerade ju bra så.

Introduktion/ Uppföljning:

När deltagaren startar på KrAmi påbörjas en tre veckor lång vägledningskurs. Vägledningskursen har till uppgift att hjälpa deltagaren att genom matchning finna ett yrke som passar. Under dessa tre veckor får deltagaren också hjälp att komma in i vanliga rutiner med frukost, mat och tider. Deltagarna ges möjlighet att lära känna sig själva bättre och även skapa en sammanhållning i gruppen. För att skapa sammanhållning i gruppen genomförs olika typer av aktiviteter som ofta är av fysisk karaktär. I slutet av dessa tre veckor ska deltagaren börja sitt arbete med att söka praktikplats på lämplig arbetsplats. Deltagarna beskriver de tre introduktionsveckorna som att de genomgår en slags uppfostran: Att på nytt få lära sig vikten av att ha ett fungerande liv vad det gäller mat, sömn och hygien för att kunna fungera i samhället. En deltagare beskriver detta:

Det är som att man får bli barn på nytt och lära sig det som man på nått sätt har missat eller glömt bort hur viktigt det är med frukost för att man ska orka och så.

Tanken med introduktionsveckan är inte bara att man ska proppa deltagarna med information utan att man genom aktiviteter ska lära känna varandra och bilda en grupp.

Man träffas varje dag en grupp då... och så får man ju träffa olika kronofogden och sen går dom igenom saker och så får man ut och göra lite aktiviteter för att man ska lära känna varandra.

Deltagarna upplever att KrAmi genomför uppföljningar som är strukturerade och meningsfulla för individens individuella utveckling. De uttrycker också att de via utvärderingarna får hjälp att se vad som kan vara orsaker till att det gått mindre bra och som kan göras annorlunda vid ett annat tillfälle. Lisa beskriver vad som hände när hon återkom till KrAmi efter att ha varit utskriven en tid.

En personal på KrAmi och jag har gjort upp en karta om vad det var som gick snett och vad vi kan göra annorlunda nästa gång.

Social del:

Den sociala delen av deltagarens liv innefattas också till viss del i KrAmi-programmet. De manliga deltagarna måste medverka i olika aktiviteter så som bowling, fotboll eller annat. Deltagarna ser den sociala färdighetsträningen som KrAmi innehåller som en viktig del i att våga genomföra handlingar som de inte skulle våga göra själva. Lisa beskriver hur den sociala delen i KrAmi har bidragit till en förändring av livssituationen.

Ja menar många som kommer dit har ju knappt varit med om någonting och jag menar ens självförtroende är ju inte på topp och sen gå ut och delta i vissa saker själv det tror jag inte man gör som när man är flera. Så gruppen är jätteviktig faktiskt..för att man ska kunna komma igen och våga möta människor och så för jag menar i sitt drogliv så sitter man ju bara själv till slut och man vågar inte möta människor.

När man låter Lisa fortsätta att berätta om varför hon känner att det har varit så viktigt att få träna sig på att möta människor i en grupp i stället för ensam får vi följande beskrivning.

Genom att KrAmi gör så att det blir en grupp blir det lättare att möta människor...men det är svårt att förklara men man fick styrka i gruppen och gemenskap.

De fritidsaktiviteter som av deltagarna beskrivs som en viktig del i återanpassningen är inte obligatoriska för de kvinnliga deltagarna. Vad anser då den kvinnliga deltagaren Lisa om att man som kvinna har ett frivilligt val att delta, är det positivt eller negativt och hur tror hon att det borde vara?

De är ju inte ett krav när man kommer ut i aktiviteter, det är ju frivilligt så det är ju lite så att en efter en droppar av, killarna måste ju. De borde va lika för killar och tjejer för många tjejer när dom fick reda på att det var

frivilligt kom ju knappt aldrig sen droppade de ju bara av det är ju jätte synd. Om man hade haft det där kravet på sig att man måste delta då hade man ju kanske fått en ja pusch och kanske smak på livet.

Drogfrihet:

Drogfrihet är ett krav för att få delta i KrAmi-programmet. Deltagarna beskriver också drogfriheten som en viktig del av KrAmi-programmet. Vissa deltagare beskriver urinproven som en viktig del i att kunna upprätthålla sin drogfrihet medan andra inte anser att urinproven fyller någon direkt funktion. Respondenten Kalle som var starkt motiverad att börja på KrAmi beskriver sin syn på urinproven.

Dom hade ingen funktion jag tror inte så mycket på att urinprov har den funktionen för har man bestämt sig för att fuska på ett urinprov så kan man göra det, det är inga problems.

Det finns deltagare som istället anser att det skulle behövas fler kontroller för att bidra till upprätthållandet av drogfriheten. Kalle beskriver i motsats till ovanstående vikten av kontroll.

Men det skulle va lite strängare på vissa grejer typ ta urinprov eller ha lite hårdare kontroller lite oftare istället för bara lite då och då annars kan man ju hålla på några gånger innan man åker dit.

Numera finns det olika typer av behandlingar där man medicinerar med subutex eller metadon. Att delta i KrAmi fast man står under sådan medicinering är godkänt vilket blev en avgörande och viktig del för Kalle vilket han förklarar:

Jag har blivit utskriven några gånger...och sen tills man har fått det att funka....Då hade ja ju fortfarande ett beroende jag försökte ju ändå att gå på KrAmi men det gick ju inte. Ja va beroende av heroin och det fanns ju inte subutex eller metadon behandlingar jag gjorde ju positiva urinprov..då blev man ju utskriven och sen har jag försökt någon gång igen med det funkade inte då heller, sen kom subutex behandlingen till Eskilstuna då började jag på den tack vare det klarar jag av att vara drogfri.

Det framkommer också i datamaterialet att en del deltagare har ett större behov än andra av att känna den kontrollen som urinprov medför. Kalle beskriver hur han önskar att man skulle göra med urinprov när deltagaren kommer ut på en arbetsplats.

När jag först blev anställd slutade dom med urinprov det borde dom ha fortsatt med... då såg jag min chans att kunna ta igen jag hade varit negativ om dom hade fortsatt att ta på mig.

När en deltagare har lämnat positivt urinprov så skrivs de ut men är välkomna tillbaka efter att ha bevisat att de är drogfria en tid. Detta berättar Lisa om:

Jag sökte dom och ville komma in igen och dom sa att jag skulle kissa rent först en månad och det gjorde jag och då skrev dom in mig.

4.4. Relationen mellan kärnkategorin och underkategorierna

Den enskilda och direkta koppling som varje enskild kategori har till kärnkategorin redovisas genom citat som styrker kopplingen samt en pil som visar relationens riktning.

Trygghet>Stöd:

Kopplingen mellan trygghet och stöd uppstår då deltagarna känner en stark trygghet genom det stöd KrAmi-personalen erbjuder vilket Kalle uttrycker enligt följande:

På KrAmi blev man ju som en familj, man får vara så som man är och man får hjälp med det som behövs.

Kalle liknar det stöd som han har fått genom KrAmi med känslan av att ingå i en familj. Det han förmedlar vid intervjutillfället är att han ser familjen som en trygghet. Det syns här en tydlig koppling mellan kategorierna stöd och trygghet, där man genom att stötta och hjälpa deltagarna lyckas få dem att känna trygghet.

Konsekvens>stöd:

Kategorin konsekvens relaterar till stöd genom att deltagarna ges konsekvenser vid ett felaktigt beteende. Konsekvenserna beskrivs av deltagarna som ett stöd för att få hjälp att förändra sitt beteende. Att KrAmi arbetar med att hjälpa deltagarna att synliggöra konsekvenser ger respondenten Kalle ett bra exempel på.

Dom hjälper en att se vilka konsekvenser som blir om man skiter i KrAmi.

Gör sitt jobb>Stöd:

Respondenterna upplever att KrAmi-personalen gör det de säger sig göra. Detta resulterar i att deltagarna undkommer oro över hur tiden i KrAmi kommer att gestalta sig. De tydliga genomförandet av programverksamheten blir en hjälp och ett stöd, något att hålla sig i för deltagarna.

Kalle ger i följande citat uttryck för ovanstående.

KrAmi är duktiga på det viset att dom verkligen uppfyller sin del om man tar deras regler på allvar.

Vidare berättar Kalle om hur personalen agerar om en deltagare drogar.

Om man drogar så blir man ju utskriven på en gång och då tar man ju reglerna på lite mer allvar än om dom bara hade gett en varning, det är ett stöd att veta vad som händer när man har gjort fel.

Motivation >Stöd:

Det framkommer att respondenterna upplever att KrAmi motiverar och stöttar dem för att finna en ny position och roll i samhället utan droger och kriminalitet. Kalle beskriver sin upplevelse av detta fenomen.

KrAmi sporrar en hela tiden och ger en energi, dom hjälper en att hitta sin plats i samhället så man kan lämna sitt gamla liv bakom sig.

Eget Ansvar < >Stöd:

KrAmi ger deltagarna stöd vilket utvecklar förmågan att ta eget ansvar. Med stöd från KrAmi vågar deltagarna utföra handlingar av egen kraft. Detta kan exemplifieras av att flera deltagare uttrycker att de varit tveksamma till att ta kontakt med arbetsgivare tidigare, men att de vågat ta kontakten med vetskapen om att KrAmi kunde bistå med stöd om de kände att de inte vågade. Respondenten Kalle beskriver hur stödet från KrAmi bidragit till att han vågade kontakta arbetsgivaren själv.

Ja, jag ringde till arbetsgivaren själv, men dom pushade väl lite på mig, törs man ringa själv så är det väl bra om man kan gör det, törs man inte så hjälper dom till.....så har jag förstått att dom gör, så gör dom.

Introduktion/uppföljning>stöd:

Relationen mellan inledningen och stöd bygger på att man under vägledningskursen ger deltagarna det stöd det behöver för att återanpassa sig till arbetslivet. Kalle beskriver vägledningskursen:

Inledningen var bra för den lärde mig att gå upp på morgonen, äta frukost, lunch, komma i tid. Man återupptog det man lärt sig som barn men glömt som vuxen, det var viktiga veckor.

Under vägledningskursen så ges deltagarna möjlighet att genom hjälp från KrAmi lära känna sig själva och den grupp de tillhör. Det görs också personlighetstester under inledningsveckorna för att kunna matcha deltagaren till lämpligt yrke.

Uppföljning>stöd:

Det är en hjälp för deltagarna att KrAmi följer upp deras utveckling både för att kunna förebygga samt åtgärda eventuella problem. Deltagarna upplever uppföljningen som ett stöd.

Lisa berättar hur uppföljningen har bidragit till att hon har kunnat ta lärdom av sitt tidigare avhopp från KrAmi, då det som hände vid avhoppet tas tillvara och ger vägledning för hur man kan förändra planeringen för framtiden.

Personalen och jag gjorde en karta om vad det var som gick snett då när jag tog återfall och vad vi kunde göra annorlunda nästa gång jag känner samma sak, i förebyggande syfte. Dom tar verkligen oss på allvar och försöker hjälpa oss.

Drogfrihet>stöd:

Kopplingen mellan drogfrihet och stöd finns i att deltagarna vet att de får komma tillbaka om de påvisar drogfrihet under en tidsbestämd period.

Lisa berättar om sin upplevelse, då hon tog ett återfall under inskrivningstiden på KrAmi.

Jag tog återfall i droger, jag saboterade rätt mycket, typ allt. Det var ett stöd att veta vad som krävdes av mig för att få komma tillbaka.

Social del>Stöd:

Relationen mellan social del och stöd handlar om att respondenterna beskriver stödet i KrAmi-programmet som en stor del till att den sociala delen av deras liv har fått en positiv utveckling.

Jag ville ha det sociala i KrAmi när jag började där, utan dom gör man inget sånt. Man vill ju inte gå själv på saker, det törs man inte. Man känner ju en glädje i att vara fler, man känner en gemenskap och samhörighet. Krami har gjort mig mer levande genom att ha stöttat mig och gjort så jag är ute bland folk.

4.5. Teoretiska fasen

I den teoretiska fasen har analysarbetet fokuserats på införandet av teoretiska koder vars syfte är att tydliggöra hur de olika kategorierna relaterar till varandra (Hartman, 2001). I den teoretiska fasen fortgår skrivandet av minnesanteckningar och teoretiska idéer. Genom det strukturerade sorteringsarbetet av våra minnesanteckningar och de teoretiska idéerna framträder en tydligare bild av vad det är som empirin förmedlat.

4.6. Interna relationer i undersökningsmaterialet

I analysen av datamaterialet framkommer inte bara de enskilda kategoriernas relation till kärnkategorin utan också de interna relationerna mellan kategorierna. Tecknen mellan kategorierna visar viken riktning relationen mellan kategorierna har. De teoretiska begreppen redogörs med kursiv stil.

Trygghet< >konsekvens:

Deltagarna beskriver att det är en trygghet att veta (*medvetenhet*) vilka konsekvenser ett beteende medför.

Trygghet<Gör sitt jobb:

I undersökningen framkommer att KrAmi-personalen på ett *konsekvent* sätt arbetar efter de riktlinjer som återfinns i arbetsbeskrivningen. Att personalen gör det som de uppger att de ska göra beskriver deltagarna som trygghet.

Trygghet>Eget ansvar:

I kategorin trygghet talar respondenterna om vikten av tydlighet. Genom tydligheten ges deltagarna en bättre *förutsättning* att förstå hur de ska ta en större del av eget ansvar.

Introduktion/Uppföljning>Trygghet:

Respondenterna beskriver att KrAmi:s uppföljningsansvar är individuellt anpassat och kan sträcka sig över flera år om deltagaren önskar. Detta *bidrar* till en trygghetskänsla.

Gör sitt jobb>Motivation:

Relationerna mellan dessa två kategorier uppkommer genom att deltagarna känner att KrAmi uppfyller sina åtaganden. Vilket *bidrar* till att deltagarens motivation bibehålls då de känner att KrAmi håller vad de lovar.

Gör sitt jobb>Introduktion/uppföljning:

KrAmi:s verksamhetsberättelse innehåller en beskrivning av hur de tre inledande veckorna ska utformas. Vi återfinner i det empiriska materialet att deltagarnas beskrivning av de tre inledande veckorna *stämmer överens* med verksamhetsberättelsen. Det ingår i KrAmi:s verksamhet att följa upp och kartlägga deltagarnas utveckling. De flesta av deltagarna är nöjda med utformningen på uppföljningarna. KrAmi *uppfyller* uppföljningsansvaret, vissa respondenter skulle önska en tätare kontakt men eftersom deltagarna inte har uttryckt det till KrAmi så har detta inte kunnat komma till KrAmi:s kännedom. Det dessa respondenter har uttryckt är att de är övertygande om att de hade fått ett större stöd om de hade förtydligat sin önskan om det.

Gör sitt jobb>Konsekvenser:

Respondenterna upplever att KrAmi-personalen arbetar strikt efter konsekvenspedagogiken. Respondenterna uppger att personalen alltid är *konsekventa* i sitt arbete och att de inte under några omständigheter bryter mot de konsekvenser som är ålagda.

Konsekvenser>Eget ansvar:

Genom konsekvenserna *förstår* deltagarna att de måste ta ansvar för sina egna handlingar och därmed förmedlas det egna ansvaret.

Motivation>Eget ansvar:

Genom att deltagarna känner sig motiverade att förändra sitt liv *ökar* vikten av att se det egna ansvaret i förändringen.

Motivation>Ambivalens:

Motivationen *bidrar* till att hantera den ambivalens som ofta upplevs vid ett inledande förändringsarbete.

Motivation<Introduktion:

Genom den vägledningskurs som deltagarna genomgår får de bättre självkänedom. Vägledningskursen syftar till att skapa en gemenskap mellan deltagarna. Man arbetar också med att matcha deltagarna till ett lämpligt yrkesval. Dessa inledande veckor *skapar* en bra förutsättning att öka/bibehålla deltagarnas motivation.

Introduktion/ uppföljning>Social del:

Under de inledande veckorna får deltagarna hjälp med att *återuppta* den sociala delen av sitt liv. Deltagarna får samtalshjälp, information och social färdighetsträning.

Social del>Drogfrihet:

Deltagarna får genom den sociala färdighetsträning hjälp med att återskapa ett fungerande socialt liv. Genom att programmet i den sociala delen handlar om att hjälpa deltagarna till en aktiv fritid *bidrar* till en större möjlighet att upprätthålla drogfrihet.

Social del>Trygghet:

Genom den sociala delen får deltagaren möjlighet att känna en grupptillhörighet som skapar trygghet. Den grupptillhörighet som KrAmi *bidrar* till ger deltagarna en trygghet att våga delta i olika aktiviteter.

Social del>Eget ansvar:

I den sociala delen tränas deltagarna i att ta eget ansvar så till vida att de får en *ökad* kunskap om hur det egna ansvaret gestaltar sig i det öppna samhället.

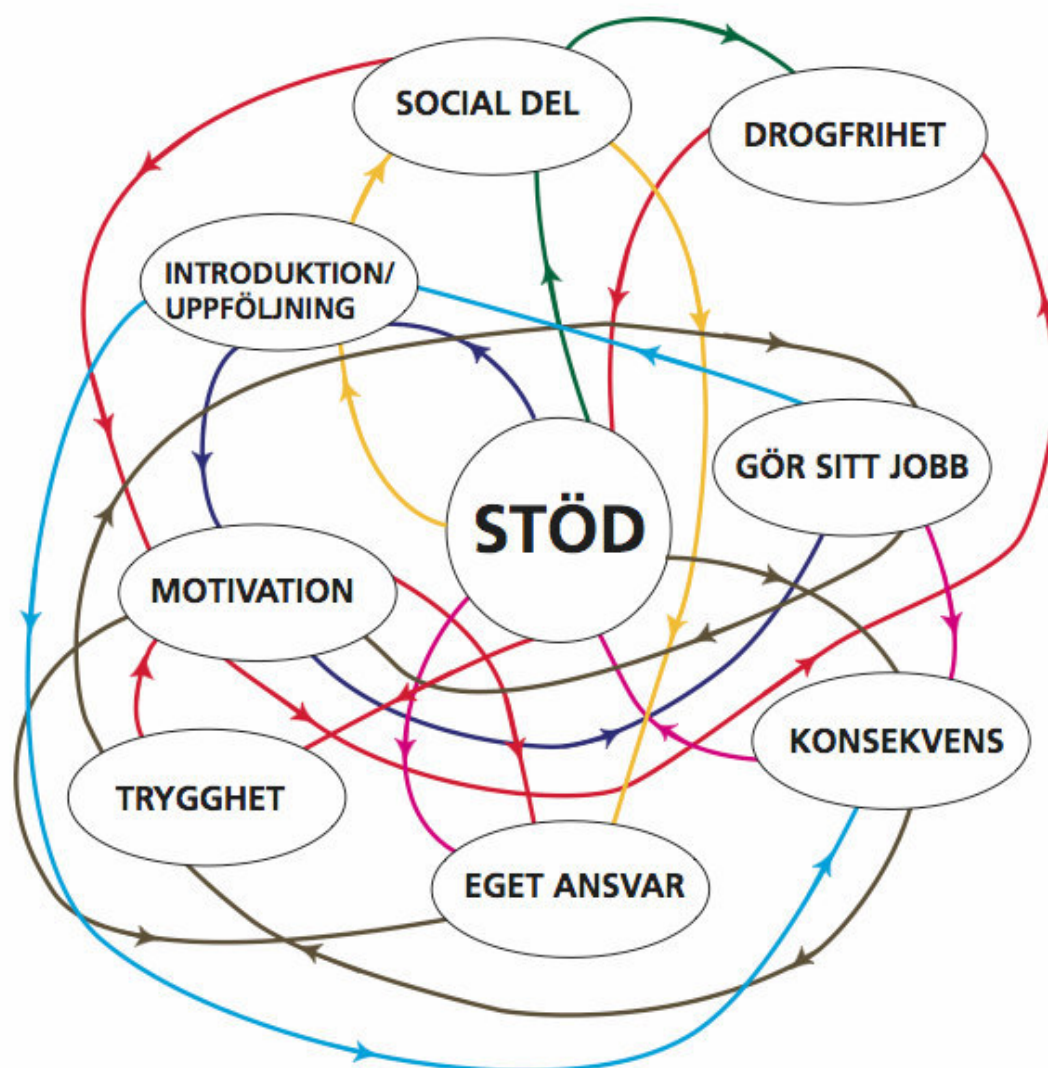
Social del>Konsekvens:

Deltagarna får en större moralisk *förståelse* för hur andra människor kan få konsekvenser av deras individuella beteende.

Med denna insikt om kategoriernas interna relationer kan vi smalna av undersökningen ytterligare genom ett att göra ett nytt teoretiskt urval. Det teoretiska urvalet ledde oss till två respondenter vilka vi antog skulle bidra med relevant information gällande kategoriernas relation till varandra. Genom avsmalningsarbetet framträdde ny och värdefull information som bidrog till framträdande relationskedjor mellan de olika kategorierna. De framträdande relationskedjorna redovisas på sidan 36 i figur 1. Valet av redovisningsmetod grundas på att läsaren genom en grafisk figur på ett tydligare sätt kan ta till sig och följa med i den text som redogör för kedjornas interna relationer .

4.7. Sammanhängande relationskedjor i datamaterialet, redovisas i färg

Figur 1.

- Stöd>Introduktion/uppföljning>Motivation>KrAmi gör sitt jobb
- Stöd>social del>drogfrihet
- Social del>Motivation>Drogfrihet ⇄ Stöd>trygghet>motivation> eget ansvar
- Gör sitt jobb>konsekvenser>stöd> eget ansvar
- Stöd>Introduktion/uppföljning>Social del> eget ansvar
- Stöd>konsekvens>trygghet>gör sitt jobb>motivation> eget ansvar
- Gör sitt jobb>Introduktion/uppföljning >konsekvens

- **Stöd>Introduktion/uppföljning>Motivation>KrAmi gör sitt jobb:**

Det stöd deltagarna får under inledningsveckorna bidrar till att deltagarna får en möjlighet att se och känna ett *sammanhang* i tillvaron. De resurser som står till deras förfogande bidrar till att det finns goda *förutsättningar* för deltagarna att uppnå sina mål. Detta sammantaget *orsakar* att deltagarna ges möjlighet att utveckla eller bibehålla sin motivation. Att deltagarna känner sig motiverade under en längre tid är en *konsekvens* av att de upplever att KrAmi-personalen gör det de säger sig göra. Att deltagarna känner tilltro till programmet är en viktig del för att bibehålla motivationen. Deltagarna beskriver att de ser stödet de får via KrAmi som en avgörande del för att komma tillbaka till arbetslivet. Kalle beskriver sin syn på stödets betydelse i inledningen samt hur hans motivation *bibehölls* genom vetskapen om att KrAmi gör sitt jobb.

Jag ville börja på KrAmi för att det kunde leda till ett jobb.... Fast det är ju bakvägen, för om du jämför KrAmi med särskolan och så har du arbetsförmedlingen i mitten. Om du tar särskolan först och främst...och jämför med en som slutar vanligt gymnasium, den på särskolan har redan lättare att få jobb för där hjälper skolan till.. och försäkringskassan och arbetsförmedlingen så att dom barn eller ungdomar som kommer ut då från särskolan dom har 90% företräde i stort sätt emot en som precis slutar gymnasiet om jag säger....så den som slutar särskolan har mycket lättare att få ett jobb gentemot den som kommer från gymnasiet och den som bara kommer från arbetsförmedlingen så särskolan och KrAmi är ungefär samma. KrAmi hjälper ju till också med kontakten med företaget och den biten,.....och det har du ju inte samma från arbetsförmedlingen och för den som kommer från gymnasiet måste ju gå till arbetsförmedlingen först.....men den som kommer från särskolan behöver inte gå till arbetsförmedlingen.....den som går på KrAmi behöver inte gå till arbetsförmedlingen för det sitter redan en från arbetsförmedlingen där så det är ju KrAmi och särskolan där det är lättast att få jobb.

- **Stöd>social del>drogfrihet:**

Det framkommer tydligt i undersökningen att det stöd deltagarna erhåller i programmet i form av aktiviteter och annan social färdighetsträning leder till en känsla (*tillstånd*) av samhörighet. Den samhörighet de upplever genom gruppstillhörigheten har bidragit (*orsak*) till att deltagarna vågat påbörja eller utöka kontakten med sin omgivning vilket under den destruktiva livsperioden varit kraftigt begränsad. Det stöd och den gemenskap deltagarna upplever bidrar till (*ett tillstånd*) att de ser större möjligheter (*förutsättningar*) att kunna upprätthålla sin drogfrihet (*konsekvensen*). Lisa berättar att KrAmi har varit viktig för henne för att hon ska kunna upprätthålla sin drogfrihet:

Dom är jätteviktiga faktiskt ... för att man ska kunna komma igen och våga möta människor och så för jag menar i sitt drogliv så sitter man ju själv till slut i början så kanske man har jättemånga kompisar och men till

slut så sitter du där själv och du har bara dig själv ochoch man vågar inte möta människor och det får man hjälp med genom att dom gör så att det blir en grupp där man känner gemenskap och får styrka.... och de är väl det faktiskt.

Det framkommer i undersökningen att det är viktigt med sysselsättning både i form av fritidsaktiviteter samt arbete för att upprätthålla drogfriheten vilket beskrivs av Lisa.

Jag har åkt dit flera gånger tidigare när jag har försökt verkligen och blivit drogfri och sen väntar man på någonting att göra och det är inte så lätt man vet inte vad man ska göra, det är ju inte så att man går och lämnar in en ansökan nånstans, man vet inte utan sysselsättning då är det kört alla fall för mig....absolut.

Lisa fortsätter att berätta om fritidsaktiviteternas betydelse för upprätthållandet av drogfrihet.

Fritidsaktiviteterna är också jätteviktiga, jag hade nog inte suttit här i dag om jag inte hade haft en sysselsättning....absolut. Man kommer ut och träffar folk och mot vad man kanske gjorde innan det är jätteviktigt att man deltar.

● **Social del>Motivation>Drogfrihet &Stöd>trygghet>motivation>eget ansvar:**

Ovanstående kedjan har delats upp i två delar den andra kedjan kan ses som en åtgärd för att minska biverkningarna av de första vilket ges en förklaring till i nedanstående text (*Orsak-åtgärd*)

I den första kedjan framträder följande relationer mellan kategorierna:

Deltagarna ger uttryck för att de ofta känner sig underlägsna och skäms över sig själva. Detta *tillstånd* kan ses ha en stark *påverkan* till att sviktande motivation utvecklas och ett tillstånd av ambivalens kan uppstå. Ambivalens medför att deltagaren inte känner sig stabil i sin uppfattning om huruvida denne ska fullfölja programmet och möta skammen som samhället ger dem eller om de ska uppfylla sin identitet som missbrukare och ta ett återfall. Lisa ger uttryck för hur hon upplevde detta.

Jag har ju ingen utbildning, jag har inte gymnasium och det är svårt att få jobb då....det finns så många andra varför ska de ta mig då....det är ju svårt när man är stämplad sen tidigare och då är det lätt att trilla dit igen.

I den andra kedjan framträder följande relationer:

Stödet deltagarna får från KrAmi har bidragit (*orsak*) till att de upplever programmet och personalen som en trygghet. Deltagarna ger uttryck för att det är en trygghet att veta att de får

den hjälp de har behov av. Denna trygghetskänsla handlar om att deltagarna ges *förutsättning* för att kunna uppnå sina mål vilket *leder* till en ökad motivation då de ser målen som möjliga att uppnå. När deltagaren ser att det finns en god chans att lyckas uppnå målen ökar också den egna viljan att ta ansvar då man ser en vinning i att påverka och ta ansvar över sitt eget liv och dess fortsatta utveckling. Dessa två kedjor står i relation till varandra genom att de kompletterar varandra. Genom den andra kedjan kan den första kedjan få ett bättre resultat vilket Lisa ger en tydlig beskrivning av.

Man är inte stämplad i KrAmi:s ögon...dom ger en andra chans och dom tror på en.....dom lyssnar på en och ta en på allvar. De behandlar mig som en medmänniska...som en likvärdig inte att dom sitter och pratar med nån som dom....ser ner på.....Jag är lika mycket värd som dom jag är inte värd mindre och varken mer eller mindre förresten. Men sen är de ju så att det mesta ligger på eget ansvar faktiskt jag menar vill man inte då har det ingen roll vad dom än gör att dom lägger fram hur mycket jobb som helst vill man inte så då fungerar det inte utan mycket ligger på en själv vill jag det här.....och då tar man chansen på något sätt.

- **Gör sitt jobb>konsekvenser>stöd>eget ansvar:**

Det framgår klart och tydligt att KrAmi-personalen använder sig av den konsekvenspedagogik de säger sig använda. En viktig del i konsekvenspedagogiken är att tydliggöra individens handlingar (*begriplighet*) och vilka konsekvenser dessa medför. Deltagarna får i programmet stöd (*förutsättningar*) och hjälp både i att kunna se vilka konsekvenser ett handlande (*begriplighet*) får och att kunna hantera (*hanterbarhet*) vad dessa medför. Kalle beskriver hur han har upplevt KrAmi:s del i att han utvecklat sin förmåga att se konsekvenser och att ta eget ansvar:

Dom hjälper en att se vilka konsekvenser som blir om man skiter i KrAmi.....dom ligger hela tiden steget för en... och kan förklara för en vad det är som kan bli fel.

- **Stöd>Introduktion/uppföljning>Social del>eget ansvar:**

Respondenterna uppger att det stöd de fick under inledningen bidrog (*orsak*) till en positiv utveckling av de sociala delarna i livet, vilket har bidragit till en ökad (*utveckling*) förmåga till att ta eget ansvar.

Från och börja passa tider till det att man ska infinna sig till vissa aktiviteter ochoch ta det ansvaret kommer man inte måste man ringa och är man sjuk så måste man höra av sig och det är liksom ...det märks på allt att man måste ta eget ansvar....

- **Stöd>konsekvens>trygghet>gör sitt jobb>motivation>eget ansvar:**

Det stöd deltagarna beskriver i KrAmi-programmet leder (*orsakar*) till att de känner en trygghet. Det som också bidrar (*orsak*) till trygghet är den konsekvenspedagogik man använder sig av i KrAmi. Deltagarna redogör för att vetskapen (*tydlighet*) om vilka konsekvenser ett beteende får gör att de känner trygghet. Denna trygghet och konsekvenspedagogik *upprätthålls* av att KrAmi-personalen gör sitt jobb. Genom den trygghet och säkerhet personalens förhållningssätt medför *ökar* deltagarnas motivation att hålla sin del av det som står i kontraktet. Kalle ger en beskrivning av detta:

Jag fick ju ta mitt ansvar där också själv och ringa runt och mer ansvar där....hjälpa till och sådana grejer det var inte bara dom som fixade grejer man fick plocka och dona själv...alla fick hjälpas åt...och det gjorde ju att man växte lite grand, blev lite egnare då i ansvaret...man mognade till genom ansvaret man kanske fick nyckeln och öppnad dörren för att släppa in dom andra att få det ansvaret...att bli betrodd... dom tror ju på en...

Lisa berättar vidare:

Att man måste ta eget ansvar märks i allt...om dom säger att man ska få en konsekvens så får man det också...det går inte att gråta en skvätt och det gör dom klart på nåt sätt...den respekten har man för dom...att man vet att dom lägger upp den bilden att det här måste du göra för att få gå här och du måste passa dom tiderna och uppfylla dom kraven och så vidare och sen ligger ansvaret på dig...vill du det här så vill du inte då och kommer du för sent så får du ett samtal där man får gå in och förklara sig varför man kom för sent och så får man en varning.....det är en tydlighet samtidigt som dom är tydliga med sina regler känner man att dom finns där och tror på en.

- **Gör sitt jobb>Introduktion/uppföljning >konsekvens:**

Det framkommer i materialet att personalen genomför sina åtaganden när det gäller uppföljningar. Uppföljningarna är individuellt anpassade och deltagarna känner en möjlighet att vara med i dess utformning. KrAmi har möjlighet att följa upp deltagarna över en relativt lång period (tre år) vilket upplevs vara en *trygghet* för deltagarna. Uppföljningens resultat *tillvaratas* och *leder* till att man vid nästkommande inskrivning har möjlighet att förändra individens *förutsättningar* för att på så sätt *bidra* till att ett bättre resultat kan uppnås. Genom att ta del av Lisas berättelse får vi ett exempel på hur uppföljningsarbetet i KrAmi kan se ut:

Jag och personalen har gjort en karta om vad det var som gick snett och vad vi kan göra annorlunda nästa gång....i förebyggande syfte. Dom tar verkligen oss på allvar och försöker hjälpa oss....dom är väldigt angelägna om alla oss.

5. Slutresultat och Teoretisk sammankoppling

Resultatet av den empiriska information som har analyserats visar att deltagarna upplever att de viktigaste beståndsdelarna i KrAmi-programmet för att uppnå målet är stöd, trygghet, gör sitt jobb och motivation. Stödets betydelsefullhet ligger i att KrAmi-deltagarna under introduktionen får hjälp med att återupprätta en livsföring som bidrar till att det är lättare att få och behålla ett arbete. Att deltagarna upplever stödet från KrAmi som en trygghet ligger i upplevelsen av att personalen på KrAmi gör det de säger sig göra. Det visar sig att tydligheten och tilliten som deltagarna genom detta upplever bidrar till att de inte behöver fundera eller oro sig över framtiden på samma sätt som de tidigare uppger att de gjort. Deltagarna vet genom detta vad som krävs av dem, vilket förhållningssätt som personalen har gentemot dem och vilka resurser de har att tillgå genom KrAmi. Det råder en tydlighet och ett konsekvent förhållningssätt. Deltagarna får ett heltäckande stöd av KrAmi vilket bidrar till att de börjar se ett sammanhang i tillvaron. Att deltagarna känner att de får det stöd som krävs för att skapa en sammanhängande tillvaro leder till att de känner sig trygga. Genom att deltagarna via KrAmi får möjlighet att förstå både sig själva och samhället i stort, skapas bättre förutsättningar att kunna hantera det som sker i livet, vilket bidrar till att deltagarna ser en meningsfullhet i tillvaron och därigenom också är motiverade att förändra sina liv. Genom dessa framträdande faktorer har de teoretiska idéerna fört oss in på teorin om KASAM vilket står för känsla av sammanhang (Antonovsky, 2005). Att teorin om KASAM framträdde under undersökningens gång bygger på att beståndsdelarna stöd, trygghet, gör sitt jobb och motivation gav oss tydliga tecken på att vara relaterbara till de tre huvudbegreppen i KASAM, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. För att på ett teoretiskt plan förklara hur vi ser de framträdande tecknen mellan vår teori om stöd, trygghet, gör sitt jobb och motivation har vi relaterat deltagarnas empiriska information genom att föra in de teoretiska begreppen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet vilka är grunden i den sociologiska teorin KASAM, känsla av sammanhang. Aaron Antonovsky var professor i medicinsk sociologi och upphovsman till den sociologiska teorin KASAM. Antonovsky ville genom att använda sig av det salutogena synsättet i motsats till patologin förstå vad det var som gjorde att människor var friska (Antonovsky, 2005). När Antonovsky försökte finna ett svar på varför vissa individer utvecklade sjukdom och andra inte, när de utsattes för samma typ av stressorer utvecklade han begreppet KASAM. Med stressorer menas händelser som individer upplever och som utlöser ett spänningstillstånd. Detta spänningstillstånd vilket kan röra sig om ett dödsfall eller en naturkatastrof kan leda till att individen utvecklar sjukdom. Om spänningstillståndet som stressorerna förorsakar kommer att utlösa sjukdom, eller bibehållen hälsa avgörs av hur väl individen kan hantera denna spänning vilket utvecklas genom de generella

motståndsresurserna. De generella motståndsresurserna (GMR) handlar om vilka resurser individen har för att bemöta och bekämpa de olika stressorer vi utsätts för. GMR kan röra sig om alltifrån kulturell stabilitet, socialt stöd, god ekonomi och jagstyrka. Det gemensamma för alla GMR-faktorer är att de bidrar till att begripliggöra stressorerna. Då individen uppmuntras till delaktighet samt får hjälp att skapa balans mellan mål och medel av en entydig och konsekvent omgivning utvecklas med tiden en stark känsla av sammanhang (Antonovsky, 2005).

Det har i undersökningen framkommit tydliga tecken på att respondenterna i undersökningen har haft bristfälliga tillgångar till GMR under längre eller kortare perioder av sina liv. Detta har bidragit till att det varit svårt för individerna att hantera sin livssituation och skapa en känsla av sammanhang i tillvaron. Antonovsky beskriver att det under en individs barndom och ungdom genom mötet med stressorer och GMR utvecklas en förmåga att känna känslan av sammanhang. Den avsaknad av GMR som deltagarna uppger att de haft kan på många plan tillgodoses genom KrAmi-programmet. De beståndsdelar som respondenterna upplevt vara viktigast i KrAmi-programmet är också de beståndsdelar som kan ses som GMR. Genom att delta i KrAmi-programmet får deltagaren hjälp och möjlighet att återuppta kontakten med GMR för att på ett bättre sätt kunna möta de stressorer som de ständigt påverkas av. Enligt Antonovsky leder en bra och balanserad nivå mellan stressorer och GMR till att individen utvecklar en stark KASAM. KrAmi-programmet kan ses som en viktig del i att deltagarna genom att få ökade GMR utvecklar möjligheten att känna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i livet (Antonovsky, 2005). I undersökningen framkommer att en stor del av deltagarna liknar KrAmi med en familj. I boken *Känsla av sammanhang i teori, empiri och kritik* (1998) går det att finna uppgifter om familjens avgörande betydelse för individens förmåga att utveckla KASAM. I en familj återfinns föräldrarna som förebilder vilka bidrar till att forma och utveckla barnen. Då deltagarna beskriver KrAmi likt en familj kan man tolka det som att de i KrAmi har funnit förebilder, det vill säga signifikanta andra. Att deltagare känner att de kan finna signifikanta andra i KrAmi-programmet är viktigt för att utveckla ett starkare KASAM (Forskningsrådsnämnden, 1998). De individer som uppvisar höga värden inom samtliga av dessa tre områden har en hög KASAM. De personer som har låga värden inom dessa tre områden anses därmed ha ett lågt KASAM. Begriplighet kan ses som kärnan i KASAM. Begriplighet är avgörande för i vilken grad vi har möjlighet att förstå och hantera den situation vi lever i. Vi utsätts och påverkas ständigt av både inre och yttre stimuli och begriplighet hjälper oss att förstå och hantera denna påverkan. Det är genom vår förmåga till begriplighet som vi sorterar och strukturerar det vi upplever och på så sätt gör det gripbart. En individ som har en hög känsla av begriplighet ser framtidens stimulipåverkan som förutsägbar

och har därför större förmåga att hantera och förklara det som sker. I de fall då något inträffar på ett oförutsägbart sätt som en överraskning har personer med hög begriplighet möjlighet att skapa en struktur och förklaring som hjälper till att göra dessa oväntade händelser gripbara. I KrAmi-programmet arbetar personalen med individen som helhet vilket bidrar till att tillvaron blir (be)gripbar och sammanhängande vilket kan belysas av Lisa.

Det är helheten det är inte det att dom har lagt fram jobbet till mig precis utan det sökte jag ju ändå själv på nått sätt... det är väl att man känner att man vågar och... det finns några där som tror på en...det är väl det som är bra ...en andra chans. Jag har fått mera självförtroende och tror på mig själv

De människor som ser sig själva som offer för olyckliga omständigheter, så kallade olycksfåglar, beskriver att de ständigt råkar ut för olyckliga omständigheter. De har med säkerhet en låg känsla av begriplighet. Personer med högt KASAM ser inte sig själva som offer eller olycksfåglar då något olyckligt inträffar. De ser istället händelsen som en del av livet vilket de genom sin begriplighet gör till en utmaning att besegra och ta lärdom av (Antonovsky, 2005). Detta styrker betydelsen av att KrAmi-personalen arbetar konsekvenspedagogiskt, då det hjälper deltagarna att förstå och begripa sin egen del i det som sker.

Hanterbarhet handlar om i vilken utsträckning individen upplever sig ha resurser till sitt förfogande för att kunna bemöta de krav som ställs av omgivningen. Resurserna som finns att tillgå kan både vara egenkontrollerade tillgångar eller resurser som kontrolleras av andra behöriga personer i individens omgivning. Då det rör sig om resurser från behöriga andra är det viktigt att individen känner tillit och tilltro till dessa personer. I materialet framkommer tydligt att deltagarna i KrAmi-programmet upplever att de får de resurser som utlovats i KrAmi-programmet. Genom att deltagarna upplever en trygghet och tilltro till att personalen håller vad de lovar känner de att de har möjlighet att se sin tillvaro som hanterbar. Genom KrAmi får de både ekonomiska resurser i form av lönebidrag och även känslomässiga resurser genom stödsamtal, vilket bidrar till att de ser en möjlighet att uppnå de krav som ställs. En individ som har stora resurser att tillgå upplever inte omgivningens krav som påfrestande för att leva upp till kraven som ställs (mål och medel). Respondenter har i undersökningen uppgivit att de känns lättare att söka arbete genom KrAmi än via arbetsförmedlingen vilket grundar sig i att man genom KrAmi får bättre resurser att tillgå, respondenten Kalle beskriver.

Det är ju så bra att man får söka jobb som passar mig. Dom kollar ju om jag är aktiv eller stillasittande och vad jag vill och kan och så får man ju mycket mera hjälp att söka jobb än på arbetsförmedlingen och så...får man ju lönebidrag också.

En individ som har mindre resurser att tillgå och därmed en lägre känsla av hanterbarhet har lättare att se sig som ett offer för olyckliga omständigheter. En hög förmåga att kunna hantera det som sker i omgivningen gör inte att olyckliga händelser elimineras men det bidrar till att de hanteras effektivare vilket bidrar till att sorgprocessen inte blir lika förödande och långdragen vid negativa händelser i livet (Antonovsky, 2005).

Meningsfullhet ses av Antonovsky som KASAM:s motivationskomponent. Det framkommer i undersökningen att deltagarna ser sin egen motivation som en avgörande del i hur väl ett gott resultat uppnås. Att deltagarna själva uppger sin egen motivation som avgörande ligger helt i linje med Antonovskys syn på motivationskomponentens betydelse. Han ser meningsfullheten som den viktigaste och mest centrala av de tre begreppen i KASAM. Deltagarna upplever att KrAmi-programmets stöd (begriplighet) och tryggheten i att personalen gör sitt jobb (hanterbarhet) bidrar till att de känner sig motiverade (meningsfullhet) att söka arbete. De ser inte möjligheten att komma ut i arbetslivet som ouppnåeligt utan som en utmaning och en möjlighet. Respondenten Lisa belyser vikten av den egna motivationen för att uppnå ett lyckat resultat i KrAmi-programmet.

Motivationen den var på topp då hade jag bestämt mig...när jag kom dit annars hade jag inte hoppat på det sen hjälpte dom ju mig med att förstå att jag var tvungen att äta frukost och gå upp på morgonen för att orka jobba en hel dag.

Genom detta citat kan vi se en klar sammankoppling mellan de tre begreppen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Med sin egen motivation som insats blev KrAmi-programmet ett bra verktyg där hon fick stöd i att begripliggöra vad som krävdes för att hon skulle uppnå sitt mål. Lisa kunde också genom KrAmi få tillgång till de verktyg hon behövde för att hantera sin situation. Antonovsky förespråkar vikten av att en individ känner ett intresse och engagemang inom något livsområde. De personer som har hög KASAM visar sig engagerade och berörda av de inre känslorna, nära relationer, den dagliga sysselsättningen och existentiella teman (oundvikliga misslyckanden, död, tillkortakommanden, isolering och konflikter). Personer med hög känsla av meningsfullhet ser sitt engagemang i de olika livsområdena som en utmaning som är värd deras känslomässiga investering. Personer med lågt KASAM kunde i vissa fall inte erinra sig om något livsområde som hade stark betydelse för dem. Meningsfullhetens huvudsakliga uppgift i KASAM är att ge uttryck för i vilken

utsträckning individer känner att livet har en känslomässig betydelse, att de problem och krav som återfinns i livet inte enbart ses som tunga bördor utan som välkomna utmaningar. Det man kan utläsa av undersökningens resultat är att deltagarna genom KrAmi-programmet får vägledning i att finna en meningsfullhet i livet. De människor som har en hög känsla av meningsfullhet ser självklart inte tråkiga och olyckliga händelser som glädjefulla, men de har större möjlighet att söka en mening med händelsen och finna en lösning för att komma vidare i livet (Antonovsky, 2005). Antonovsky förespråkar att det är viktigt att människor är delaktiga i sitt livs utformning. Genom Krami:s arbetsmetod görs deltagarna delaktiga i utformningen av sin framtid vilket kan vara en arbetsam del då man inte är van att fatta egna beslut. Men med hjälp av de GMR som KrAmi bistår individen med utvecklas successivt förmågan att kunna se ett sammanhang.

5.1. En presentation av tidigare forskning gällande verksamma insatser för den aktuella målgruppen

Begreppet "Nothing works" myntades av Martinsson på mitten av 1970-talet. Begreppet innebar att behandling av sociala klienter inte gav några effekter eller varaktiga resultat. Begreppet genomsyrade samhällets inställning och medförde att man ansåg att det inte fanns någon verksam behandling för att förändra kriminellas beteende och därigenom minska risken för återfall i kriminalitet. Detta bidrog till att insatser och behandling ofta bortprioriterades i samhället. De utvärderingar som låg till grund för Martinssons "Nothing Works" började efter en tid ifrågasättas av andra forskare då de ansåg att standarden på undersökningarna inte höll den kvalitet som kan krävas av en erfaren forskare (Martinson, 1974).

Genom att en ny statistisk metod, metaanalysen började tillämpas, kunde kriminologerna Paul Gendreau och Robert Ross (1979) påvisa att det fanns effektiva metoder att tillgå för behandling av kriminellt beteende. Genom dessa utvärderingsansatser kunde forskarna få reda på hur olika behandlingar och insatser påverkade klienterna. Detta medförde att uttrycket "Nothing Works" förkastades. Efter att ha tagit del av de nya resultaten ändrade Martinsson inställning till begreppet "Nothing Works" och begreppet "What Works" föddes. Trots att Martinsson förkastade sin gamla teori "Nothing Works" levde begreppet kvar under lång tid bland forskare och beslutsfattare i samhället vilket har fått negativa konsekvenser vad det gäller investering av nya resurser (Andrews, Antonowicz & Dowden, 2003).

Det som genom metautvärderingar visat sig vara verksamma delar för att förändra kriminellas beteende är behandlingar som har stark struktur, är fokuserade och beteendeariktade, så kallad kognitiv beteendeterapi (KBT). KBT innehåller konkret beskrivna metoder vilka är vetenskapligt beprövade. Kognitiv beteendeterapi är användbart

vid behandling av asocialt beteende då metoden bidrar till att förändra attityder och tankemönster. Detta är ett led i att ge klienten vägledning och verktyg för att utveckla och förändra sitt beteendemönster. KBT kombinerat med social inlärningsteori anses vara de mest effektiva beståndsdelarna för att programinsatserna ska uppnå ett positivt resultat, vilket är att skapa möjlighet att kunna se vilka konsekvenser kriminalitet och missbruk kan leda till. Andrews, Bonta & Wormith (2006). Andrews, Bonta, Cullen, Gendreau, Hoge & Zinger (1990). Daleflod (1996). Holsinger, Latessa & Lowenkamp (2006) menar att strukturerade program med KBT-inriktning där deltagarna får hjälp med att känna igen och förmågan att stoppa ett kriminellt eller asocialt beteende är verksamma. Denna forskning kan jämföras med KrAmi-programmet för att styrka deras grundprinciper. KrAmi arbetar efter konsekvenspedagogik vilket medför att deltagarna får respons av personalen på sitt beteende. Att ge deltagarna respons på beteendet bidrar till en ökad möjlighet att kunna identifiera positiva eller negativa beteenden.

Insatser och behandlingar som utgår från konsekvenstänkande bygger på att klienterna får omedelbara konsekvenser av ett felaktigt handlande/beteende vilket har visat sig vara en effektiv arbetsmetod. Att ett program som förstärker ett accepterat beteende och sanktionerar ett oacceptabelt beteende har även Andrews, Bonta, Cullen, Gendreau, Hoge & Zinger (1990) påvisat i sin forskning som verksamt.

Det finns också belägg för att goda mellanmännsliga relationer mellan klienter och personal skapar bra förutsättningar för att uppnå lyckade resultat. Det går också att se att ett öppet, varmt och respektfullt förhållningssätt är gynnsamt för deltagarnas förmåga att lyckas i behandlingen. Detta förhållningssätt bidrar till att klienterna lättare skapar tillit och trygga relationer med personalen. Goda relationer bidrar till att personalen uppnår sin strävan efter att få klienterna att skilja på sak och person. Det vill säga att man inom insatsen inte kritiserar individen utan enbart den felaktiga handlingen som har utförts (Andrews & Dowden, 2004). De program som har visat sig verksamma är uppbyggda utifrån vissa principer. Dessa principer är: kommunbaserade insatser som riktar sig till högriskgrupper och att bygga på en metod som har en teoretisk förankring samt utförs av utbildad professionell personal. Insatserna är fokuserade på att påverka och förändra kriminella beteenden och attityder. (Andrews, Bonta & Wormith, 2006). Insatserna bör även innefatta multimodala metoder, vilket innebär att insatsen använder sig av flera behandlingskomponenter samtidigt. Dessa olika behandlingskomponenter ger större möjlighet att lyckas behandla flera olika livsområden för en och samma deltagare. (Andrews, et al., 1990).

Vikten av att insatserna har tydligt angivna mål och att de som leder insatserna är tydliga i sin framtoning finns det belägg för i forskning. För att insatserna ska vara effektiva bör det

också ha en stark programintegritet (Daleflod, 1996). Programintegritet bygger på att insatsen använder sig av beprövade evidensbaserade metoder och att de metoder som används är relevanta för att uppnå de mål som verksamheten har. Det är av vikt att utbildning, stöd och handledning ges kontinuerligt till personalen. Om löpande utvärderingar och övervakning av insatsen sker har verksamheten bättre förutsättningar att uppnå ett positivt resultat (Granberg, 2003). KrAmi har strukturerade och tydliga mål som deltagarna på ett överskådligt sätt kan ta del av. De respondenter som deltagit i denna undersökning beskriver att de gavs möjlighet att genom delaktighet och insikt utveckla förståelse för hur verksamheten på KrAmi var uppbyggd tänkt att fungera.

Lipsey (2002) menar att program som fokuserar på att få deltagarna ut i arbete eller till utbildning har gynnsamma effekter. Insatser bör enligt Lipsey innefatta personal som är utbildade och sätter värde på mellanmänniska relationer. Här framträder tydliga paralleller med hur personalen på KrAmi arbetar. Det har framkommit i undersökningen att KrAmi-personalen arbetar aktivt med att bygga mellanmänniska relationer med deltagarna. KrAmi-programmets mål är att genom arbete eller utbildning få individerna att återanpassa sig till samhället.

Behandlingen får en bättre effekt om man lyckas matcha klientens problematik med antal behandlingstillfällen och upplägg av programinsatsen. Det har visat sig att klienter som ges en hög dos av behandling, vilket innebär långvarig och tät kontakt har uppnått ett bättre resultat än de klienter som har givits en lägre dos av behandling. McGuire och Priestly (1995) har genom att samla flera forskningsresultat funnit vissa avgörande faktorer för en effektiv behandling. De har bland annat funnit att risk-klassificering är en förutsättning för ett positivt behandlingsresultat vilket innebär att behandlingen bestäms utifrån den risknivå som föreligger gällande återfall i brott. För att förhindra ett återfall i kriminalitet bör insatserna fokuseras på beteende- och känslomässiga områden. Detta benämns som de kriminogena behoven och är de beteendemässiga egenskaperna som anses ligga till grund för ett kriminellt beteende, det kan gälla känslor eller olika asociala beteenden. Klienten kan ha behov av behandling inom andra områden än det kriminogena för att må bra. Om behovet av hjälp inte anses ligga inom det kriminogena området ska inte fokus läggas på detta enligt vederbörande forskare, då det inte ses som avgörande i behandlingen att förhindra återfall i brott (McGuire & Priestly, 1995). KrAmi-programmet erbjuder samma beståndsdelar till samtliga deltagare men stödet och personalens uppbackning kan anpassas efter deltagarnas individuella behov.

KrAmi arbetar och verkar inom flera olika livsområden. Återanpassning till samhället kräver bland annat att deltagarna förstår vikten av att passa bestämda tider vilket KrAmi arbetar aktivt med. Med stöd från både personal och övriga deltagare på KrAmi ges deltagarna

möjlighet att arbeta med eventuella sociala brister. Deltagarna får tillgång till arbetsmarknaden med vissa ekonomiska förmåner som uppmuntrar arbetsgivarna att anställa deltagare. Deltagarna får också nya moraliska infallsvinklar och tillgång till professionella stöd samtal.

Det som anses vara viktigt i behandling av kriminella enligt Bonta (1997) är att insatserna är verklighetstroga så till vida att behandlingen utspelar sig i den miljö som deltagarna sedan ska leva i. Behandling som utförs i vardaglig miljö bidrar till att det är lättare för klienterna att integrera de verktyg de får tillgång till, vilket inte kan ses vara möjligt i en institutionell miljö. Högriskklinter behöver lära sig att hantera olika vardagssituationer som kan uppstå och få verktyg i en verklighetstrogen miljö för att sedan kunna återanpassa sig till en vardag med normer, värderingar och attityder som stöds av både samhället och lagar.

Öppenvårdsverksamheter ger positiva effekter så till vida att behandlingen utspelar sig i en vardagsanpassad miljö, samt att den bygger på frivillighet. Logan & Gaes (1993) presenterar i sin forskning att klienten själv bör ha motivationen och viljan att förändra sitt beteende. Om individen sviktar i sin motivation är förutsättningar sämre för att insatserna ska få ett lyckat och varaktigt resultat. I samstämmighet med detta uppgav också respondenterna i denna undersökning att den egna viljan och motivationen är avgörande för att fullfölja programmet med lyckat resultat. Respondenterna har uppgett att i KrAmi-programmet ligger mycket fokus på det egna ansvaret. Det är inget tvång att medverka i programmet utan deltagaren har gjort ett val att ta del av programmets insatser och därmed förbundit sig till att följa programmets regler. KrAmi hjälper deltagarna att uppmärksamma att deras livsstil kan få konsekvenser och KrAmi bistår med verktyg för att deltagarna ska kunna se alternativa livsstilar.

Gruppdiskussioner och relationsträning i grupp, mellan deltagare och ledare i programmet ses som en effektiv social träning för att uppmärksamma deltagarna på det individuella beteendet. Genom att man i grupp diskuterar om hur det går att lösa ett problem och vilka konsekvenser olika ageranden får kan man uppmärksamma klienterna på vikten av att tänka igenom sitt handlande (Sunesson, 2006). Diskussionerna kan bidra till att utveckla deltagarnas förmåga att se att ett och samma problem kan få olika konsekvenser beroende av det individuella handlandet. Respondenterna uppger att detta är en viktig komponent som bidrar till att utveckla förmågan att se de eventuella konsekvenserna som kan uppstå vid ett ogenomtänkt beslut.

Verksamma insatser bör enligt tidigare forskningsresultat kunna erbjuda meningsfulla fritidsaktiviteter. Det resulterar i att klienterna får hobbyer vilka de sedermera kan utveckla och engagera sig i. Målet med sociala färdighetsträningssinriktade insatser är att lära klienterna att fungera tillsammans med icke kriminella grupper. Detta bidrar till att klienten själv ges

möjlighet att upptäcka att det finns andra intressen att tillvarata. Forskning visar att individer som får en valmöjlighet till sin levnadsstil också kan göra ett medvetet val och därigenom välja att agera annorlunda. Insatser som uppmuntrar klienter till att själva välja ett annat sätt att leva har en positiv effekt. Det handlar enligt forskare om att låta klienten göra ett medvetet och aktivt val till att engagera sig i sin livssituation och därmed ta ansvar för sitt handlande (Petersson, 2002).

De insatser som riktar sig till att arbeta med externt stöd har visat sig ge ett positivt behandlingsresultat. Att arbeta med det externa stödet kan betyda att individen erbjuds betydelsefulla aktiviteter som daglig sysselsättning i form av arbete eller studier, vilket visat sig ha en god effekt för att kunna bryta det asociala beteendet. Insatser av denna karaktär kompletterar (upp) deltagarnas sociala brister (Daleflod, 1996).

En viktig del i KrAmi är enligt respondenterna de sociala aktiviteterna som de erbjuds. Dessa har stor betydelse för deltagarna då de bidrar till att de får möjlighet att prova på olika sociala aktiviteter som de inte förmått att prova utan stödet från KrAmi.

Vad som enligt Daleflods forskning (1996) har visat sig vara gynnsamt är flera olika myndigheter som är verksamma inom samma programinsats. Samverkan bidrar till att de resurser de olika myndigheterna har var för sig slås samman och på det sättet bildar en möjlighet att förändra klientens leverne på ett mer övergripande sätt. Deltagarens individuella behov blir bättre tillgodosedda då deltagaren på ett smidigt sätt kan ta del av de olika myndigheternas resurser. KrAmi-programmet är ett samarbete mellan tre olika myndigheter som tillsammans strävar efter samma mål. Respondenterna i vår undersökning har uppgett att de inte märker av att personalen representerar de olika myndigheterna så mycket utan att KrAmi-personalen arbetar mot ett gemensamt utstakat mål.

7. Slutdiskussion

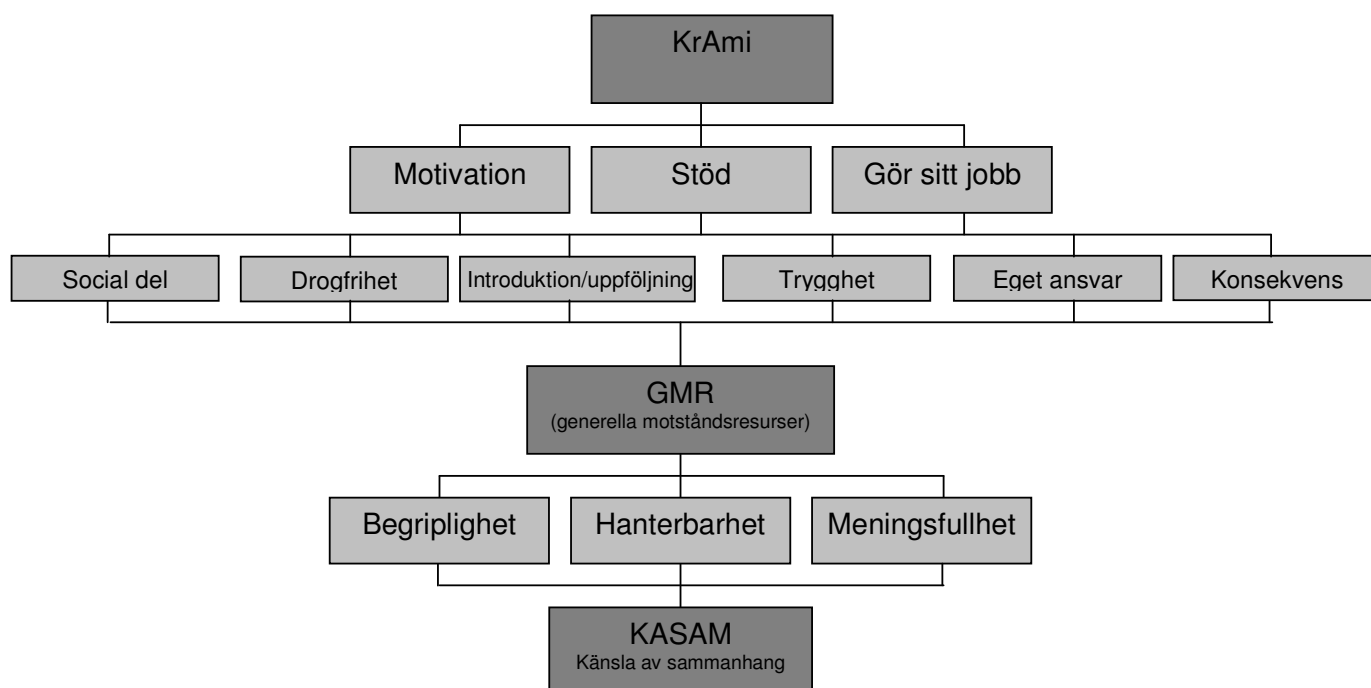
Genom att ta del av tidigare forskning inom det studerade området kan man finna tydliga belägg för att programverksamheter likt KrAmi har en positiv effekt (Andrews, Bonta, Cullen, Gendreau, Hoge & Zinger, 1990). Men det ges inte svar på vad det är i programmen som leder till att goda resultat uppnås. Program som anses ha god effekt på den berörda målgruppen innefattar flera olika komponenter vilka ständigt interagerar och påverkar varandra. Interaktionen som råder mellan programkomponenterna försvårar arbetet med att särskilja beståndsdelarna för att få kunskap om dess enskilda påverkan av resultatet. Det framgår av denna studie att KrAmi-programmet bygger på komponenter och arbetsmetoder som är verksamma för den målgrupp de riktar sig till (Lipsey, 2002). Denna studie har legat till grund för att uppnå en ökad förståelse för vad det är i KrAmi-programmet som bidrar till

ett lyckat resultat för deltagarna. Med utgångspunkt i grundad teori har deltagarnas empiriska berättelser stått i fokus under hela undersökningen. Då vi arbetat helt förutsättningslöst och låtit resultatet växa fram ur det empiriska materialet kan den djupare förståelse som studien ligger till grund för anses trovärdig då den är grundad i data.

Genom ovanstående förhållningssätt har vi i denna studie lyckats komma en liten bit närmre identifieringen av *vad* det är i KrAmi-programmet som är effektivt. Det framträder tydligt i materialet att det inte är de enskilda komponenterna i programmet som ger god effekt. De beståndsdelar som deltagarna upplever som viktiga interagerar med varandra och vissa av dessa är tätt sammanflätade. I studien framträder komponenterna stöd, motivation samt gör sitt jobb som de mest centrala beståndsdelarna för deltagarna. De tre centrala beståndsdelarna står i beroenderelation till varandra för att upprätthålla sin verkan, att bidra till att en god effekt uppnås. Det bör förtydligas att respondenterna i sina empiriska berättelser har lämnat samstämmig information oberoende av om de tillhört gruppen mindre väl fungerande deltagare eller gruppen väl fungerande deltagare. Att deltagarna har lämnat samstämmiga uppgifter angående vad som är viktigt för att uppnå ett lyckat resultat i KrAmi-programmet lägger ytterligare tyngd i resultatet av studien. Genom identifieringen av de tre centrala komponenterna stöd, motivation och gör sitt jobb kunde teorigenereringen växa fram tillsammans med lämplig litteratur. Då vi sökte stöd i litteraturen för vår framväxande teori fann vi att de tre centrala begreppen i KASAM kunde ses gå hand i hand med de tre begrepp som framträtt ur vår empiriska studie.

Figur 2.

Beskrivning av hur vägen via KrAmi ökar deltagarnas känsla av sammanhang

Kan deltagarnas samstämmiga uppgifter om vad som är verksamt i KrAmi ha sin grund i att: alla deltagare upplever de tre centrala beståndsdelarna stöd, motivation och gör sitt jobb i KrAmi som de mest verksamma, men de har haft olika förmågor att använda sig av och ta till sig dessa beståndsdelar. Det skulle ytterligare styrka kopplingen mellan denna studie och teorin om KASAM.

Kan det vara så att de deltagare som lyckats bäst i KrAmi-programmet redan vid inskrivningstillfället hade ett relativt högt KASAM? Detta kan antas ha haft en bidragande positiv effekt för deras möjlighet att kunna (be)gripa, hantera och se meningsfullheten med KrAmi. Hos deltagare med ett högt KASAM ökar möjligheten att se KrAmi likt en verktygslåda fylld med verktyg, material och mänskliga resurser, vilka de har tillgång till. De tre introduktionsveckorna kan för dessa deltagare ha varit tillräckliga för att påbörja sin återanpassning.

Kan det vara så att de deltagare som hade ett lågt KASAM vid inskrivningstillfället inte kunde begripa och hantera de verktyg som KrAmi hade i sin verktygslåda? Det kan ha bidragit till att de inte använde sig av de verktyg de hade tillgång till. Och vidare kan man då fundera på om detta kan ha bidragit till att de inte såg någon meningsfullhet med programmet.

En logisk slutsats i enlighet med KASAM är att om individen inte begriper och hanterar sin livssituation är det svårt att finna och se mening i tillvaron. Skulle resultatet ha sett annorlunda ut om de deltagare som lyckades mindre väl hade fått längre introduktion, med inriktning att göra tillvaron mera begriplig och hanterbar för att på så sätt bidra till att en ökad meningsfullhet.

Ett förslag på vidare utveckling av denna studie är att undersöka deltagarnas värde av KASAM vid inskrivningstillfället på KrAmi för att sedan sätta det i relation till vilket resultat som uppnåts och om den eventuella förändringen av deltagarnas KASAM kunde ses hålla i sig över tid. Att behandling har en positiv effekt för utvecklingen av ett starkare KASAM finner man belägg för i studien Kostnads-/Effektanalys som metod för utvärdering av behandlingsresultat, där resultatet visar att behandling bidrar till en starkare känsla av sammanhang (Jess & Westerlund, 1999). Det framgår inte i denna studie om förändringen kan ses som bestående eller flyktig, var på detta är intressant att undersöka i fortsatta studier. Att studera deltagarnas eventuella förändring av KASAM under programtiden är en spännande aspekt detta då Antonovsky inte ansåg att möjligheten att förändra KASAM-värdet var speciellt stort då individen uppnått vuxen ålder.

Resultatet av denna studie kan ses som en bidragande möjlighet att vidareutveckla KrAmi-programmet. Genom att ta del av de resultat som studien påvisar skulle KrAmi kunna utforma verksamheten på ett mera inriktat sätt. Detta i avseende på de tre komponenterna stöd, motivation och gör sitt jobb. Om KrAmi-programmet utvecklade möjligheten att mäta deltagarens motivation vid inskrivningstillfället och anpassade den inledande introduktionen till varje enskild deltagares motivationsnivå, kan man med denna studies resultat anta att förutsättningarna skulle vara goda att uppnå ett lyckat resultat.

8. Källförteckning

Andrews, D.A., Antonowicz, D., & Dowden, C. (2003). *The effectiveness of relapse prevention with offenders*. Sage Publications.

Andrews, D.A., & Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct*, Cincinnati: Anderson Publishing.

Andrews, D.A., Bonta, J., Cullen, T., Gendreau, P., Hoge, J., & Zinger, I. (1990). *Does correctional treatment work?- A clinical relevant and psychologically informed meta-analysis*. *Criminology*, 28, 369-404

Andrews, D.A., Bonta, J., & Wormith, S. (2006). *The recent past and near future of risk and/or need assessment*. *Crime & Delinquency*, 52, 4, 7-27.

Andrews, D.A., Dowden, C. (2004). *The importance of staff practice in delivering effective correctional treatment: A meta-analytic review of care correctional practice*. Cincinnati: Sage publications.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. (2:a rev.uppl.). Stockholm: Natur och Kultur.

Bay, J. (2006). *Konsekvenspedagogik: En pedagogik om existens og social handlingskompetence*(2:a rev. Uppl.). Valby: Förlag Borgen.

Bonta, J., (1997). *What works?* Cincinnati: Sage publications.

Brottsförebyggande rådet. (2003) *Från anstalt till frihet*. Stockholm:BRÅ.

Corbin, J., Strauss, A. (1990). *Basic qualitative research grounded theory produces and techniques*. Thousands oaks: Sage publications.

Daleflod, B. (1996). *Är det möjligt att rehabilitera kriminella ungdomar?*, Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

- Djurfeldt, G., Larsson, R., & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktygslåda - samhällsvetenskapliga orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Studentlitteratur: Lund
- Ekström, E., & Thulesius, H. (2005). *Grundad teori*. Nordiska allmänläkarförbundet, 1-24.
- Forskningsrådsnämnden. (1998). *Känsla av sammanhang i teori, empiri och kritik*. Uppsala: Ord och Form AB.
- Gaes, G., & Logan, C. (1993). *Meta-analysis and the rehabilitation of punishment*. *Justice Quarterly*, 10, 1-13.
- Gendreau, P., Ross, R. (1979). *Effective correctional treatment: Bibliotherapy for cynics*. *Crime and delinquency*, 25, 463-489.
- Glaser, B. (1992). *Basics of grounded theory analysis*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B. (1998). *Doing grounded theory: Issues and discussions*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Granberg, O. (2003) *PAOU- Personaladministration och organisationsutveckling*. (1:e rev.uppl.) Stockholm: Natur och Kultur.
- Hartman, J. (2001). *Grundad teori – Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Holme, I., & Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Holsinger, A., Latessa, E., & Lowenkamp, C. (2006). *The risk principle in action: What have we learned from 13,676 offenders and 97 correctional programs?*. *Crime & delinquency*, 52, 1, 1-17

Informationsfolder från KrAmi 07-03-12

Jess, K., Nyström, S., & Soydan, H. (2002). *Med arbete som insats*. Stockholm: CUS

Jess, K., & Westerlund, S. (1999). *Kostnads-/Effektanalys som metod för utvärdering av behandlingsresultat*. Stockholm: Beroendecentrum Nord.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lipsey, M. (2002). *Meta-analysis and program outcome evaluation*. Socialvetenskaplig tidskrift, 2002:2-3, 194-208.

Martinsson, R. (1974). *What works? - Question and answers about prisons reform*. The public interest.

McGuire, J., & Priestly, P. (1995). *What works?, Past, Present & Future*. Padstow Cornwall: John Willey and son.

Nyström, S. (1999). *Socialt förändringsarbete – en fråga om att omförhandla mening*. Stockholm: HLS Förlag.

Petersson, K. (2003). *Fängelset och den liberala fantasin*. Forskningskommittén, Kriminalvården, 10, 1-165.,

Starrin, B., Svensson, P-G. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Sunesson, S. (2006). *Socialt arbete - en grundbok*. Stockholm: Natur & kultur

Bilaga 1.

Intervjuguide

Introduktion/Program

- Beskriv vad de tre första introduktionsveckorna i KrAmi-programmet innehöll och vad dessa har haft för betydelse för dig? Och hur dessa påverkade den fortsatta tiden
- Berätta vad kontraktet har haft för betydelse för dig?
- Upplever du att det är KrAmi-programmets koncept eller personalen som arbetar i programmet som har bidragit till ditt resultat?
- Definiera vad eget ansvar innebär i KrAmi-programmet?

Arbete

- KrAmi-programmet innehåller jobbgaranti, beskriv vad den har haft för betydelse för dig?
- Hur har KrAmi hjälpt dig att hitta ett arbete som du känner passar dig?
- På vilket sätt har KrAmi bidragit till att du har lyckats behålla ditt arbete? Vad har KrAmi kunnat gjort annorlunda för att hjälpa dig att behålla ditt arbete?
- Beskriv vad KrAmi har haft för del i att det har gått bra respektive mindre bra för dig

Fritid

- KrAmi-programmet innehåller även vissa obligatoriska fritidsaktiviteter, vad har dessa haft för betydelse för dig?

Trygghet

- Skapar KrAmi-programmet en känsla av trygghet? och om Ja- vad är det som har bidragit till att du känner en trygghet genom KrAmi-programmet, Om nej- vad skulle du kunnat göra annorlunda för att du skulle känna trygghet?
- Kan du beskriva vad tryggheten på KrAmi innehåller?

Samverkan

- Berätta på vilket sätt du har märkt av att KrAmi-programmet bygger på en samverkan mellan kriminalvården, arbetsförmedlingen och socialtjänsten?